

Egy diva a század elején.

Himmel Vilma története.

I.

A huszas években Himmel Vilmát ünnepele-
ték a bécsiek, mint valóságos, Isten kegyelméből
való divát. Ha ragyogó fekete szemeiben könnyek
csillogtak, vele sírt az egész közönség. Akkoriban
pedig a közönség nagyon szeretett sírni s szinte
törte magát a színházba, hogy a deszkákról három
óra hosszáig hasogassák a szívét. S a szép Vilma
hangjában megvolt az a csodás erő, mely a
gyötrő fájdalmakat vonzóvá, érdekessé tudja tenni.
Zokogása, melyben hangjának nemes ércze dallam-
os, művészi akkordokban csendült meg, a leg-
fásultabb szívet fájdalomának körébe tudta vonzani.
Az első felvonás végén már nagyon kevés zseb-
zendő maradt szárazon.

A színpadra a nyomorúság, a kenyérkereset
ritte. Apja, ki pékmester volt egy alföldi magyar
városkában, korán elhalt s anyja Bécsbe költöz-
ködött, hol egy ideig férje rokonainak alamizsnái-
ról élőködött a serdülő Vilmával. Valami ismer-
őse a még alig hajadon leányt a színházba aján-
otta be, hol hihetetlen gyorsasággal emelkedett a
primadonnaságig. De alig töltötte be híre a császár-

várost, megvált a színpadtól, férjhez ment egy gazdag egyetemi tanárhoz, ki azonban egy félévi házasság után özvegyen hagyta.

Vilma nagy vagyont örökölt férje után, de nem sokára anyját is elvesztette. E nagy szomorúságában elhatározta, hogy ismét visszatér a színpadra.

A színháznál ünnepi esemény volt első fölépte, a közönség ujjongott s a habituék teljes parádéba csapták magukat.

A gyász, mely a szép diva arczán és ruháján tükröződött vissza, egy ideig tisztos távolságban tartotta a rendes színházi udvarlót, de első jutalomjátéka után már harczkészen állottak az ostromra.

A legkonokabb közöttük Königsberg báró dragonos-ezredes volt, ki egy vetélytárstól sem rettegett annyira, mint saját fiától, a ki a Bécsber állomásozó huszárezrednél hadnagyi rangot viselt.

— A lurkó, — mondta egy alkalommal nemeskény elkeseredéssel, — mindenütt ott lábatlanodik előttem. Elpáholhatom, de nem provokál tathatom.

Maga az ezredes már túl volt az ötvenen galáns kalandok tekintetében azonban még a harminczon innen képzelte magát. Vilmának nagy csatazajjal kezdte meg az udvarlást s a legélénkebb kardcsörömpölés között tette lábaihoz szívé.

Vilma bágyadt mosolygással hallgatta végig az öreg hadfi pattogó páthosát, aztán nyárspolgáris nyugalommal kijelentette, hogy ő szívé csak kezével együtt hajlandó elajándékozni.

— Lássá, — mondá őszinte tekintettel, — viszonyaim megengedik e fényűzést.

— De hisz tudja, hogy nős vagyok.

— Ez nagy baj önre s úgy látszik, még nagyobb kedves nejére nézve.

A kik azt hiszik, hogy e válasz az ezredest visszaretentette, azok rosszul ismerték a derék katonát.

— Ohó, — mondá még az este a tisztí kasszinóban, — minden diadal a katonai szellemtől függ. Nem szabad csüggedni. Az ördögbe is, végig küzdöttem a napoleoni csatákat, az igaz, hogy sok verést kaptunk. de azért mégis láttam Napoleont kapitulálni. Csak kitartás, uraim, s minden asszonyoknak elérkezik a maga Waterlooja.

Vilma lassanként hozzá törődött az ezredes udvarlásához, ki mindig a legnagyobb tisztelet-tudással közeledett hozzá s beérni látszott azzal, hogy úton-útfélen nagy hűhóval kezét csókolhatta a szép színésznőnek. Az ellen soha sem tiltakozott nagyon élénken, ha tisztársai szerencsés kópének mondták. Egyszerűen lehetetlennek találta, hogy az egyenruha előbb-utóbb diadalt ne arasson.

E közben pedig Vilma, egyik barátnőjénél, véletlenül megismerkedett Kálmán Béla huszárkapitánnyal. Kölcsönösen igen regényesnek találták azt a véletlent, hogy egy megyében születtek s ezen a czímen szívesen félrevonultak egy-egy ablakmélyedésbe, hogy egymással magyarul beszéljenek. A legközönségesebb beszéd tárgynak is egyszerre valami különös érdeke támad, ha csupa idegenek között a hazai nyelven folyik. Vilma gyermekkorának minden költészetét föl-éledni érezte lelkében, ha a kapitány az otthon való dolgokról beszélt. A huszárkapitány azonfelül igen takaros s élénk szellemű fiú volt, azokból a született gavallérokból való, kik könyv nélkül tudják az asszonyok nyelvét. Nagy jártassága volt abban, hogy a nő, kivel beszél, kellemesen érezze magát. Úgyesen ki tudta kerülni, a mitől a nők legjobban irtóznak, a köznapiságot. Soha sem

beszélte saját kalandjairól, hanem a mód, melylyel a másokét előadta, önkénytelenül is előtérbe állította őt magát.

Az ünnepezt primadonna gyakran kapta rajta magát azon, hogy szemeit egyre sűrűbben felejtí csinos földijén. Viszont azt is tapasztalta, hogy a kapitány apró udvariassága alatt valami komolyabb is rejtőzik. A nők a hőmérő pontosságával tudják megállapítani a kézzszorítások és tekintetek hőfokát.

De mit ér? Kálmán kapitány nyíltan bevalott udvarlója volt barátnőjének, egy igen csekély tehetségű színésznőnek, kit fiatalság és szépség tekintetében össze sem lehetett volna vele hasonlítani. Czudar dolognak tartotta volna ezzel szemben árulást elkövetni. Egy szép herczegnőtől elcsábítani? . . . Talán.

Különben nem sokáig volt alkalma e gondolatok fölött töprengeni. Barátnője egy napon kisírt szemekkel tudatta vele, hogy a daliás vitéz örökre eltűnt. Hazautazott atyja temetésére s nem is tér többet vissza. Nyugalomba lépett s otthon marad kiskorú hugait fölnevelni.

Vilma a próbáról hazamenet csak annyit rezett, hogy a kapitányt ő is képes lett volna megsíratni s szinte rosszul esett neki tapasztalni, hogy barátnője alig néhány hét múlva mily könnyen megvigasztalódott.

Az öreg ezredes pedig végzetes kitartással egyre ott settenkedett körülötte s elhalmozta minden fajta figyelmességekkel, s Vilma lassanként úgy hozzászokott, mint valami szükséges házi állathoz.

II.

Egy napon a színház csarnokában egy fiatal huszarahadnagy szólította meg Vilmát, ki ép a páholyába akart menni egy idős tragikával.

— Nagysád, ha bemutatom magamat, azonnal rám fog ismerni.

Vilma csodálkozva nézett a fiatal katonatisztre, kinek széles, csupasz arcját nagy vörhenyes szeplők borították. De ennek ellenére nem volt épen rút ember. Szemeiből pajkos őszinteség sugárzott s egész viselkedésében valami sajátos, bizalmat keltő fesztelenség mutatkozott.

— Königsberg Alfréd báró vagyok.

— Ah, az ezredes úr fia.

— Nem tagadom, ámbár ez határozott könyelműség részemről.

— Ugyan?

— Igen. Az öregemnek ugyanis megvan az a szeretetreméltó tulajdonsága, hogy minden ismerőssel elhitetni igyekezik, hogy a legczímerebb korhely én vagyok Bécs városában. Fogadni mernék, hogy nagysádnak is ilyen referenciákat adott felőlem.

— Ön túloz, mindössze annyit mondott, hogy a fia kissé csintalan.

— Csodálom, hogy ily rezerváltan nyilatkozott. De ez mellékes. Bocsásson meg, én azért voltam oly bátor nagysádat megszólítani, mert egész nap a papát hajszolom, de eredmény nélkül s nagysád talán meg tudná mondani, hogy eljön-e ma este a színházba.

— Az ön papája? Nos, ha nem játszom, a második felvonás után rendszeren be szokott kukkantani páholyomba.

— Ugy-e nem haragszik, hogy kegyednél tudakolom az öreget. De lássa, vannak pillanatok, mikor a fiú szive nagyon rászomjazik az apai szeretet édes melegére...

— Ah!

— Kivált úgy a hó végén, mikor az aprópénz elfogyott, a hitel kimerült. Oh, nagysád, az

élet merő küzdelem. Lássá, most nekem a második felvonás végeig a páholyfolyosón kell leleselkednem az öregre. S hogy össze fog szidni! milyen gazdag szótára van, ha engem piszkolni kell! Haha! De végre is mit tegyek? Először is rászolgáltam, másodsor apám, harmadszor pedig holnap a tisztí kaszinóban bál van. Ah, asszonyom, ha valamikor fölösleges könyei akadnak, úgy azokért a huszárhadnagyokért ontsa őket, a kik pénzzavarral küzködnek.

Vilma kivételesen igen kedvesnek találta ezt a nyegle modort, sőt mást is kedvesnek talált a beszédes hadnagyocskán: az egyenruháját. Észre vette, hogy ugyanabból az ezredből való, melyben Kálmán Béla szolgált. Ez arra indította, hogy a furcsán kötött ismeretséget némi ápolásba vegye.

— Ha nincs ellenére, — mondá, — a páholyomban is megvárhatja a papát. A darab szörnyen unalmas, ha többen leszünk, kevesebb jut egyre az unalomból.

A szeplős hadnagy katonásan szalutált, összeütötte bokáit és követte a hölgyeket.

Vilmanak gyorsan volt alkalma tapasztalni, hogy az új ismerős igen mulatságos fiú, ki ismeri a művészvilág összes pletykáit s oly beavatottan beszél a kulisszák mögötti dolgokról, mint egy megkopaszodott színházi habitué. Épen Müller Karolina, a Burgtheater híres naivája legutóbbi szerelmi históriájának érdekes részleteit adta elő, mikor Vilma, minden apropos nélkül, közbevágott:

— Nemde Kálmán Béla az önök ezredében szolgált?

— Sőt az én századomban; kapitányom volt. Ah, nagysád, soha sem lesz többet olyan kapitányom.

— Igazán?

— Meghiszem azt. A legkitünőbb lovasok

egyike volt az egész hadseregben. Ha ő atakot vezetett, keresztül mentünk az eleven poklokon. Ah, hányszor szamarazott össze a gyakorlótéren. Kadétkoromban minden héten szobafogságot adott.

— S ön mégis szerette?

— Imádtam. Micsoda tragédia az, asszonyom, hogy egy olyan huszártisztnek el kell hagyni a hadsereget és hazamenni gouvernantnak. Brrr . . .

E pillanatban megnyílt a páholyajtó s a nyiláson az ezredes alakja mutatkozott. Fia felugrott, megemelte kardját s katonásan meghajtotta a fejét.

— Hát ön mit keres itt? — rivalt az apa a fiára.

— Ezredes úr, — válaszolt Alfréd hadnagy, — ha kibuvót keresnék, mondhatnám, hogy az előadást élvezni jöttem ide, vagy hogy e kedves hölgyek társasága után vágyódtam, de minthogy őszinte ficzkó vagyok, megvallom az igazat: az apámat keresem.

— Azt hiszem, tudja lakásomat.

— Oh igen, de minthogy ön a lakásán nem volt található . . .

— Elég. Nem szeretem, ha egy katonatiszt ilyen ürügyek alatt másoknak alkalmatlanságára van.

— Kardomra, ezredes úr, — mondá Alfréd tréfás páthoszszal, — ha ön nem volna ünnepelve tisztelt apám . . . Lássák, hölgyeim, így néz ki egy zsarnok apa dragonyos-ezredesi ruhában, mellén a vitézség érmével.

— Elég volt az ízetlenkedésből.

— Igaza van, ezredes úr, a családi ügyeket vagy otthon, vagy a páholyfolyosóban illik elvégezni. Ha szabad önt néhány pillanatra terhelnem. Rövid leszek, mint egy refrain.

Azzal karját az ezredesébe öltve, elhagyta a páholyt. Mintegy öt percz múlva visszatért.

— Hölgyeim, — mondá komikus szomorúsággal, — nézzenek meg utoljára. E szeplők rozsdás bitorát nem fogják többé látni.

— Hogyan? — kérdé Vilma.

— Számúzve vagyok a páholyból bizonytalan időkre. Ah, apám kegyetlenül boszúlta meg a mai pumpolást. Isten önökkel!

— Vigasztalódjék, hadnagy úr, — mondá Vilma a távozónak, — ha valamikor beszélni óhajt velem, megengedem, hogy a próbáról néha haza kísérjen.

— Boldog leszek, kivált ha útközben a pápával nem találkozom.

Azzal kezét csókolt és távozott.

Az ezredes nem sokára visszatért s élénken panaszkodott fiára, kit a rossz társaság egészen tönkre tesz.

— Szerencséje, — mondá, — hogy nem az én ezredemben szolgál.

A hölgyek persze nem állották meg, hogy ez ünnepies kijelentés fölött ne mosolyogjanak.

III.

Himmel Vilma hatalmas művészete hatalmas irigységet is keltett Bécs városának primadonnái között. Ő a Kärntnerthor-színháznak volt a csillaga, de fénye oly veszedelmesen növekedett, hogy a józsefvárosi színház és a k. k. Hoftheater divai is féltették tőle hírnevüket. Nestroy, ki akkoriban kezdett a közönség kegyében emelkedni, verseket írt hozzá, melyeket az „Allgemeine Theaterzeitung und Originalblatt“ hűségesen közölt a megfelelő glosszákkal.

A primadonnák hozzátartozói és udvarlói között valóságos liga alakult az ünnepelt Vilma

ellen. Ez a titkos szövetség csak alkalomra lesett, hogy akcióba lépjen ellene.

Minthogy művészi diadalai ellen nyíltan nem lehetett föllépni, megtámadták orvúl női becsületét. Leplezve, majd leplezetlenül híresztelni kezdték, hogy a szende tekintetű diva a legveszedelmesebb szirének egyike, ki a gazdag Königsberg báró családot teljesen tönkre tette. Az apa is, a fiu is udvarol neki.

A látszat a rágalmazók részén volt. Az ezredest ugyanis sűrűn látták páholyában, viszont a szeplőiről és csínyjeiről ismeretes hadnagy, ha csak a szolgálatból valahogy szabadulhatott, nem mulaszthatta el meglesni Vilmát és lakásáig kísélni.

Vima szívesen túrta a kísérgetést. Alfréd mindig nagy halmazával rendelkezett a kaczagtató tréfáknak. Elbeszélte neki, hogy kadét korában hogyan öltözködött női ruhába s eljárt három hétig egy szép özvegy asszonyt fésülni, mint fodrásznő. Azután beállított katonaruhában. Az asszony majdnem elájult, de annyi ereje mégis volt hogy kikergesse, a mi őt nagyon mulattatta. Aztán, hogy szöktette meg tisztársai megbízásából egy hirhedt uzorásnak a feleségét, s hogy a tréfa teljes legyen, hogy ugrott ki mellőle az első állomásnál. De Alfréd azonfelül nagyon értett ahhoz, hogy a kaszárnya-illatú tréfákat diszkréten, parfümírozva adja elő, csak sejtetni engedve a durvább részeket.

Mindezeknél jobban érdekelte Vilmát az, hogy néha Kálmán Béla felől is beszélhettek. Érdeklődése Alfréd előtt is igen természetesnek tetszett, hiszen földiek voltak.

Egy kora tavaszi nap délutánján szeplős arcú hősünk a Kärntnerthor-színházhoz közel eső Walch-kávéházban szolóban szórakozott egy asz-

talnál, midőn egy czivil barátja ijedt képpel lép hozzá.

— Alfréd, tudod-e, hogy ma nagy színházi botrány készül.

— Brávó! Ezt szeretem. Már rég nem volt.

— Ne tréfálg, Alfréd, mert néhány percz mulva fogaidat fogod csikorgatni dühödben.

— Ne ijeszd meg a fogaimat.

— Hallgass ide. Himmel Vilmát akarják kifütyülni.

Alfréd ijedtében a kardjához kapott.

— Mit beszélsz? Elment az eszed?

— Egy gyalázatos kompiott szövetkezett elene. Azt a hírt terjesztették róla, hogy téged és apádat mindenből kifosztott.

— Jézus Mária! — kiáltá Alfréd sápadt arccal. — Egyszer kínáltam meg bonbonnal, azt is visszautasította.

— Egy ismerősöm beszélte el a részleteket. Már dél óta kereslek... harmincz ember fog fütyülni a földszinten.

— Fütyülni? Istenemre mondom, tánczolni is fognak. Mit is adnak?

— Stuart Máriát.

— Köszönöm, pajtás. A színházban találkozunk. Szükségem lesz rád.

— Rendelkezz velem. Akarod, hogy jegyeket tartsak rezervában?

— Vásárolj össze mindent. Megkontrázom azt a skandalumot úgy, hogy meséket fognak róla beszélni.

Azzal rohant ki, fiakkerba ugrott és a kaszárnyába hajtattott.

Pontban az előadás kezdetén megjelent egy csomó, különböző fegyvernemet viselő katonatiszttel a színházban, kik a földszint különböző részein posztirozták el magukat. Az előadás nyu-

godtan folyt egész a híres parkjelenésig. Ez tudvalevőleg a darab fénypontja. A szerelmében, nőiességében, méltóságában vérig megalázott skót királynő itt démoni erővel lenyüggözi lázadt indulatait, eltűri diadalmas vetélytársnője durva sértegetéseit s az életösztön meleg hevével kegyelemért esedezik. Himmel Vilma fenséges volt e jelenésben, a pathetikus szavaknak eleven életet adott; mikor térdrehullott, mindenki érezte, hogy most egy királynő büszkesége zuzódott össze.

E jelenés után rendesen tízszer hívták a lámpák elé.

De abban a pillanatban, mikor Erzsébet királynő a színről távozott s Vilma egyedül maradt, egy éles fütty süvítése volt hallható. Vilma megrázkódott s zavartan tekintett a nézőtérre. A közönség felugrott székeiből, de ugyan e pillanatban tizenöt-husz helyről hallatszott a fütty, levegőt hasogató, kiméletlen élességgel. A közönség egy része kiabálni, tapsolni kezdett; szilaj viharos taps hangzott különösen a felsőbb régiókból. De a füttyök egyre ismétlődtek. Egyeseket látni lehetett, a mint az ólomfütyülöket ajkukhoz veszik.

— Ki kell dobni őket! — kiáltotta a közönségnek az a része, mely semmit sem tudott a komplotról.

Színházi gukkerek röpködtek a levegőben s nagyot koppantak egy-egy demonstráló fején. Vad tombolás tört ki az egész nézőtéren, a nők sikítottak, a férfiak átkozódtak, egy-egy csattanás jelezte, hogy itt tenyér és arcz keveredett konfliktusba. Es a pokoli zshivaj egyre növekedett, többen formálisan hajba kaptak. Bestiák! zshiványok! csirkefogók! Ezek voltak a társalgás vezérszólamai.

A függöny legördült. Egy rendőrtisztviselő az ajtóban rekedt ordítózással tudatta, hogy az

előadást nem folytatják, a közönség takarodjék haza. A derék policzájmann maga volt az első, ki e parancsnak engedelmeskedett, szedte a lábait s iramodott hazafelé. Ő megtette a magáét, a többit végezze a publikum maga között.

Alfréd e pillanatig nem vett részt sem a tüntetésben, sem az ellentüntetésben. Összefont karokkal állt a padsorok között és szemlélődött. Eles szemmel nézegette a füttyülők arczát. De a mint a közönség kifelé kezdett tolongani, tisztársaival együtt a ruhatárból kivezető folyosó előtt helyezkedett el. A tisztek a folyosó két oldalán sorfalat állottak.

Néhány pillanat múlva egy úr közeledett feléje.

— Uram, ön füttyölt, ugy-e?

— Hát aztán?

— Semmi. Itt a honorárium!

Alfréd egy erős fricskát röpített az orrára. Akkoriban a fricska volt a provokáló eszköz.

— Itt a névjegyem. Kasamadiner. Menjünk tovább.

Azzal hátrafordult tisztársaihoz.

— A füttyülőt szedjétek el tőle!

A bántalmazott úr kénytelen volt átadni az ölomfüttyülőt.

Ez a jelenet gyors egymásutánban ismétlődött vagy ötször-hatször. Alfréd bámulatos hidegvérrel operált.

— Símán, uraim, csak símán! — kiáltotta.

A demonstrálók ekkor észrevették, hogy kelepcebe jutottak. Megállottak egy csomóban a lépcsőkön s lármázni kezdtek.

— Mi az? — kiabálták, — maszakrirozni akarnak itt? Hol a rendőrség? Küldeni kell a rendőrséget. Policzáj, policzáj!

— Csendesen, uraim! — hangzott Alfréd

védelem. Diana homlokán a jégfürtöt is beszeny-nyezi. Mikor ma este, már persze későn, meghal-lottam, ököltre szorult mind a két markom. Saj-náltam, hogy nem vagyok krakéler. A kulisszák között hullajtottam el hajszálaimat. Sok csúf dol-got tapasztaltam, de a maihoz hasonlót soha.

Aztán szagगतottan, keserű kifakadásokkal kísérvé, elmondta a botrány eredetét, megnevezte azokat, a kik szították, azokat is, a kik csinálták.

Vilma nyitott ajkakkal bámult a fölötte égő olaj-lámpába. Ugy tetszett, mintha nem értené az egészet, mintha valami érzéki bénulás megtompí-totta volna gondolkozási képességét.

Az öreg Knausét ez az apathikus állapot nyugtalanítani kezdte.

— Se baj, fiacskám, — biztatá — e botrány-ból csak annál diadalmasabban fogsz kikerülni. A közönség minden időben szerette bálványait ledönteni. Az ezerfejű szörnyetegnek vannak oly-kor erkölcsi kirohanásai . . .

Vilma egyre bámult maga elé.

— Az ezredes és a fia? — mondá alighall-hatóan.

— Esküszöm, senki sem hiszi, legkevésbbé azok, a kik hiresztelték.

Vilma erősen pihegő kebléből egy mély, fájdalmas sóhajtás fakadt, s aztán csaknem élet-telenül hátrahanyatlott a pamlagon.

Az öreg Knause megható gyöngédséggel kö-zeledett feléje.

— Vilma, édes kis madaram. Hol hagytad önérzetedet, büszkeségedet? Jusson eszedbe Gri-zeldisz, kit ép úgy rágalmaztak. Milyen remekül alakítottad. Teringettét, most képzeld, hogy te vagy az. Játssz el festék nélkül Grizeldiszt.

Azzal feléje hajolt és homlokon csókolta.

Vilma egy könnyet érzett arczán . . . fölpil-lantott és látta, hogy Knause homályos szemei

csordultig tele vannak könyekkel. Az ő szemei is megtermékenyedtek. Sírni kezdett, keserű zokogás töltötte be az öltözőt.

— Elég, elég, fiacskám! — könnyöggött a derék Knause siralmas humorral, — mert a míg te a primet sirod, én hűségesen szekundálok, még pedig krezenszó.

A zokogó Vilmát hirtelen egy másik reakció kerítette hatalmába: a harag, a düh. Felugrott és tombolva járt fel s alá a szűk öltözőben, mint egy ingerült tigris ketreczében. Szép fekete szemei villámokat szórtak.

— Hát az ő erkölcsük háborodott fel az enyém ellen? Haha! Hallod, Knause, az ő erkölcsük! Mondd csak, hol rejtegették eddig? Csak egyet hozz közölök ide, a kinek az arczába ne vághatnak gyalázatát.

— Olyat nem találok közöttük, fiacskám.

— És az ezredes? Haha! Esküszöm, soha küszöbömet át nem lépte. S a fia? Ki még azt sem mondta, hogy tetszem neki!

— Hja, mért nem vagy olyan, mint ők?

— Hát nem elég, hogy este komédiázom, nappal is folytassam? Nem elég, hogy tisztességes vagyok, még játszanom is kell a tisztességest? Hát a becsületet is sminkelni kell, mint este a pofánkat?

— Biz úgy, fiacskám, ami festett világunkban csak sminkelt becsülettel lehet parádézni.

— Azok, azok rágalmaznak engem!

Knause ijedten hallgatta, mint csikorognak szép fogai. Vilma hirtelen összeborzadt.

— Vége! Nem kell semmi! Nem vagyok már komédiasnő. Tartsa meg a közönség a tapsait, nem kellenek. Vége. Örökre vége. Adieu dicsőség! Eldoblak, mint a cifra rongyot.

S azzal leszaggatta magáról a fekete bár-

sony sleppet, magára kapta köpönyegét s menni készült.

— Vilma, én haza foglak kisérni.

— Pompás! Majd hírbe hoznak veled is.

Van-e pénzed, sok pénzed? Nos, hát gyere!

Az agg komikus szomoruan csüggesztette le fejét s ingadozó léptekkel követte Vilmát.

V.

Mikor hazaérték, a szobaleányt keserves zokogás közt találták. Knause dühösen ráfordult, hogy ne sirjon.

— No bizony, ilyen csekélységért, ekkora lármát csapni.

De biz az nem szüntette a pityergést, akár-hogy vigasztalták is.

— Kifütyölni az én asszonyomat, az én asszonyomat! Ezt nem fogom túlélni, de nem is akarom. Holnapután virágvasárnap van. Egy asszony azt jósolta, hogy akkor fognak eltemetni.

— Jól van, édes lányom, — biztatá Knause, — szép temetésed lesz. Hanem addig is készíts egy kis theat. Megfáztunk az úton.

Knause éjjél utánig beszélgetett Vilmával. Elmondott neki saját praxisából régi színházi botrányokat s más hasonló eseteket.

— Oh, nekem keservesebb napjaim is voltak; saját leányomat hallottam kifütyölni. Az is intrikából történt.

Sok vigasztaló históriát hazudott össze a derék öreg oly benső meghatottsággal, hogy alig győzte a könyeit törölni.

Vilma nyugalma lassankint visszatért. A szobaleány, mikor a sirástól egy kis levegőhöz jutott, elbeszélte, hogy mi történt a színház előcsarnokában, hogy a szeplős hadnagy úr milyen házárósan abriktolta azokat a gazembereket.

— Oh, — kiáltá a szobaleány lelkesülten, —

szerettem volna az eszemadtát össze-vissza csókolni. Hiába, csak huszár a huszár, ha szeplős is.

Az öreg Knausénak nagyon tetszett ez a drasztikus s némi szinpadiasságra valló elégtétel szerzés s örömmel tapasztalta, hogy a szobaleány beszéde alatt Vilma arcán is többször megjelen egy-egy félénk mosolygás.

A harmadik csésze tea után az öreg komikus jónak látta e kérdést fölvetni:

— És most beszéljünk komolyan, Vilmácskám. Mihez akarsz kezdeni? A szezonnak holnap után úgylis vége van.

Vilma nyugodtan válaszolt:

— Haza megyek.

— Haza?

— Igen, az én hazámba, Magyarországba. Hidd el, öregem, sohasem tudtam igazán elfojtani a vágyat, hogy ott éljek és ott haljak meg, a hol születtem. Mindig vágytam abba a kis sáros, poros városkába, hol apám szegényes házában a oroszlános pékczimer díszlett. Igazi boldogságot csak ott éltem, az örvényes Maros partján. Ha onnan még egyszer néhány vadvirágot szed kithatok, az több boldogságot fog nekem szerezni mintha itt egy babérrödöt tennének a lábaimhoz.

— Még boldogult anyádtól tudom, hogy rokonod is van ott.

— Igen, egy unokabátyám, anyám testvéreinek a fia. Évek telnek el, míg egy-egy levele váltunk. Hiszen tudod, hogy a színpad mily önző moloch, hogy magához lánczolja egész lelkünk szétrombolja a rokoni kötelékeket.

— Igazad van, három óra hosszáig kellett kacagtatnom a közönséget azon a napon, mikor nőm haldoklott. A harmadik felvonás alatt lehelt ki szelid lelkét, ugyanakkor, mikor engem lejt jobban tapsoltak.

— De azért, — folytatá Vilma az ő merengő dallamos hangján, — azt hiszem, hogy unokafivérem szívesen lát. Hiszen játszótársak voltunk, egy házban születünk és én mindig igazi szeretettel gondoltam reá.

— Hát lehet téged nem szeretni?

— Ugy látszik, igen, — mondá Vilma bágyadt mosolygással.

Az öreg Knause, nehogy e kelletlen tárgyat újra fölvegyék, hirtelen nagy álmoságot színellet és sietve távozott.

Másnap az egész bécsi sajtó, élén a „K. u. k. privilegisierte Wiener Zeitung“-gal, fényes elégtételt szolgáltatott a megbántott művésznőnek. Az összes akkori hirlapok a legerőteljesebb kifejezésekkel s habár kissé bombasztikus, de őszinte fölháborodással ítélték el a botrány szerzőit. Egy akkori lokál poéta gúnyverset is szerzett a primadonnák udvarlóira, botrányos kegyetlenséggel gúnyolva ki Vilma ellenségeinek összes czédaságait. Vilma szobalánya úrnőjétől elsajátított deklamáló hangon naphosszat ezt a gúnyverset szavalta. A derék leány kedélyére olyan jótékonyan hatottak a csattanó rímek, hogy elhalasztotta virágvasárnapjára kitűzött temetését egyelőre bizonytalan időkre.

De irodalmi és művészi tekintélyek is egymást érték Vilma lakásán, s mindegyik lelkes hangon adott kifejezést hódolatának és lelkesezésének.

Vilma szórakozottan hallgatta ezeket az ömlengéseket. A sok beszédből egyre tisztábban látta maga előtt azt az igazságot, hogy a művészet maga fenséges és isteni, de akik képviselik, azok rendszerint igen silány teremtések.

Már este volt, mikor a szobaleány ijedt ábrázattal rohant be.

— Jézus, Mária! — kiáltá, — a szeplős hadnagy van itt. Úgy néz ki, mint egy maskara.

— Bocsásd be.

Alfréd belépett s Vilma az első tekintetre meggyőződött, hogy szobaleánya az egyszer nem túlzott. A derék hadnagy arcza úgy tele volt aggatva flastrommal, mint egy veszprémi cifra szúr sujtással.

— Nagyságos asszonyom, — mondá az ő szokott fesztelenségével, — amint látja, szépségemnek vége, tönkretették szeplőimet. Egy sem maradt közülök épen.

— De hát mi történt önnel?

— Nem igen sok. Tizenkét urral akadt elintézni való dolgom. Nem hittem, hogy ez a gزندli olyan jól verekszik. De nem maradtam adós. A kikre erősebb pikkem volt, azok összeszabdalva vitték haza a bőrüket.

— Hallottam — mondá Vilma hálás tekintettel, — hogy ön tegnap igazi hősként kelt védelemre.

— Édes istenem, más bizonyosan valami okosabbat tett volna, de tőlem nem tellett egyéb.

— És a papája?

— Ah, a papa igen vitéz katona, de annyi bátorsága nincs, hogy ide merjen jönni. Ő maga mondotta.

— Beszélt vele?

— Igen, egy órával ezelőtt keresett fel a kaszárnyában. Roppant megindultnak látszott. Oh, ne higye, hogy rám borult, hogy megölelt vagy megcsókolt. Sokkal többet tett ennél.

— Ah!

— Igen. Elébeem állt és így szólt: „Alfréd, kifizetem az összes adósságaidat!” Uristen, mekkora szemeket fognak derék uzsorásaim mereszteni... De bocsánat, ismét fecsegni kezdek, ho-

lott csupán azért jöttem ide, hogy búcsút vegyek. Knause urtól hallottam, hogy elutazik.

— Úgy van.

— Nagysád, — mondá Alfréd egész lényével ellenmondásban álló ünnepiességgel, — úgy-e megbocsát nekem?

— Hadnagy úr, nincs mit megbocsátanom önnek.

— De hát a papának? Végre is miatta történt...

— Az ezredes úr, mondá Vilma emelt homlokkal, — nem vétett ellenem semmit.

— Tudom, — hebegé Alfréd komikus zavarodással, — hiszen ő alapjában igen derék, jó fiú s ha mégis van hibája, tudjuk azt be az... izé... a kaszárnya... vagy mondjuk egyszerűen... a rossz nevelésnek.

Ezen a kijelentésen Vilma egész szívéből kacagni kezdett. Pedig Alfréd nem léhaságból hozakodott elő apja részére a hétköznapi, megszozott mentséggel, de hamarjában nem talált okosabbat.

VI.

Mintegy két héttel a leírt zajos események után a magyar Alföld egyik kisebb városának szolgabírójához a hajdú a következő jelentéssel állított be:

— Egy úri dáma akar 'a tekintetes főszolgabíró úrral beszélni.

— Bocsásd be.

A főszolgabíró Nyilvay István volt, Himmel Vilmának már említett unokabátyja.

Az első szobában körmölő esküdtek és irnokok nagyot néztek, mikor az ajtón egy ismeretlen hölgyet láttak belépni szokatlanul elegáns öltözetben, bóbítás szalmakalappal, tengerzöld se-

lyemkendővel, mely panyókásan csüggött vállairól. De még jobban szemet szűrt nekik az idegen hölgy különös szépsége, az érdekesen halvány arcz s a mély tűzű két fekete szem.

Az idegen hölgy könnyed fejbőlintással köszönt s a másik szobába sietett. Az esküdt urak kíváncsian néztek utána a félig nyitva hagyott ajtón.

— No, Pista, ismersz-e még? Én vagyok a Vilma.

Erre aztán a főszolgabíró részéről nem szó, hanem ténybeli válasz következett. Fölugrott, karjaiba zárta a szép nőt s össze-vissza csókolta.

Az esküdtek tisztán, de nem az irigységtől tisztán hallottak a czuppanásokat és látták az ölelést. Az eset nem látszott közönségesnek. A főszolgabíró alig fél éves házas — soha se hitték volna, hogy ilyen imponzor legyen.

E lesújtó gyanúsításnak még nem volt ideje az esküdt urak kedélyében gyökeret verni, mikor a főszolgabíró a hölgygyel kilépett s örömtől mosolygó arczzal így szólt:

— Esküdt urak, ma nem tárgyalunk. Az unokahúgom jött meg Bécsből. Tizenhat éve, hogy nem láttam, viszem haza.

Azzal Vilmát gyöngéden karon fogva, ott hagyta a nemes hivatalos helyiséget.

A legidősebb és legsoványabb megyei esküdt sováran tekintett utánuk.

— Unokahug? — mondá, — no az, ha nem is mentő, de minden esetre enyhítő körülmény.

Piroska, a főszolgabíró felesége, az első tekintetre megszerette ragyogó szépségű sógornőjét. Lagy kedélyű és mély érzésű kis menyecske volt, csupa szív és lélek. Az első ölelés után örök barátsággal érezte magát Vilmához fűzve, azzal a

tiszta, önzetlen barátsággal, mely csak hasonneműek között állhat fenn. Vilma is rögtön megérezte, hogy jobb helyre nem jöhetett, a közelmúlt keserűségeit és izgalmait kipihenni, mint ez ódon kastélyba, hol a gazdák szíve, a borostyánnal befuttatott veranda, a jegenyefákkal körített egyszerű park virágzó alma- és barackfáival, madárdalával, bodzavirag-illatával, a megnyugvás szelid, zsongó érzését ápolta szívében. Mennyivel őszintébb, melegebb ez a légkör, mint a színpalak izgalmas párája! Hogy is tudott ott annyi ideig tartózkodni?

Az érdekes hírek gőz és villamosság nélkül is szárnyra tudtak kelni. Azt hiszem, egy jóízű pletyka már a kőkorszakban is gyorsan elterjedt. Egy hét mulva csaknem az egész megyei honорácziorság tudta, hogy a bécsiek ünnepelt divája itthon van unokabátyjánál, a főszolgabirónál.

Mikor Nyilvay Pista néhány nap mulva a megyegyűlésen megjelent, az öreg főispán, ki Bécsben is elsőrendű gavallérszámba ment, lelendezve futott feléje.

— Spectabilis! — kiáltá — micsoda ember maga, hogy soha sem mondta, hogy a Himmel Vilma a maga unokahuga! Kedvem volna magát ezért a mulasztásért hivatalától azonnal felfüggeszteni. De nem teszem, mert megint csak visszahelyezném, mihelyt megtudnám, hogy az unokahuga.

— Méltóságod ismeri?

— Hát spectabilis engem valami ausztráliai benszülöttnek néz? Micsoda úri ember az, ki a Himmel Vilmát ne ismerné! Hogy ismerem-e? Többet tapsoltam neki, mint ahány hajam szála van.

Meg kell jegyeznünk, hogy az öreg úr olyan művészi parókat viselt, hogy a szakembereket is tévedésbe tudta ejteni.

— Különben legyen elkészülve, hogy legközelebb ebédre állítok be magukhoz. Addig is kézcsofomat.

Pista híven átadta otthon az üdvözeteket.

— Igaz, majd elfelejtettem, Kálmán Béla is tiszteltet. Most tettük meg tiszteletbeli táblabírónak. Azt mondta, mihelyt szerét teheti, meg fog látogatni.

Vilma szive önkénytelenül megdobbant erre a váratlan üzenetre. Hiszen gondolt reá többször, de nem remélte, hogy ily hamar viszontlássa.

Néhány nap múlva Vilma szobaleánya is megérkezett, két társzekéren hozva magával a primadonna ruhatárát.

Az akkori divatnak mekkora kincses bányája hevert egymás tetejébe gyömöszölve az ijesztő nagyságú ládákban. A kis főszolgabíróné megriadt szemekkel nézegette a tömérdek selymet, brokátot, atlaszt és bársonyt, mikor a szobaleány egyenként előszedte szellőztetés okáért.

— De Vilma, — mondá a főszolgabíróné, — hisz ekkora ruhatára egy királynőnek sincsen.

— Jaj, aranyom, a színpadi királynőknek gazdagabban kell öltözködni, mint az igaziaknak.

— Miért? — kérdé Piroska naiv hangon.

— Mert nem igaziak.

Másnap a főszolgabíró érdekes hírrel tért haza a hivatalból.

— Színészek érkeznek városunkba. Holnapután tekintetes és nemes Balogh István színjátszó társasága kezdi meg előadásait a felsőbbség engedelmével a nagyvendéglő báli szálájában. Igen jeles aktorok vannak a társaságban. Deésy, Láng, Berzsenyi, Lendvai és többen. A director ott volt nálam és én már abonáltam is három számozott ülőhelyre.

Vilma nagyon megörült e hírnek, leginkább azért, mert soha sem hallott magyarul játszani.

— Igaz a, Vilmácskám, mondá Pista ebéd közben, — majd elfelejtettem, a színjátszó társaság holnap tiszteletét akarja nálad tenni, ha szívesen veszed.

— Nagyon szívesen.

Piroska pompás ozsonnával várta a művészvendégeket, kik sejteni sem merték, hogy milyen meglepetés vár rájuk. Vilma ugyanis, mikor az uzsonnának vége volt, átvitte a hölgyeket a szalonba s kiosztotta közöttük egész színpadi ruhátárát az utolsó gyönggyel kirakott diadémig.

Napoleon, ki atyafiainak birodalmakat osztogatott, soha sem látott maga körül annyi boldogságtól sugárzó arcot, mint a mennyi a főszolgabírói kastély kis szalonjában azon a délutánon ragyogott. A nők szemeiben a hála gyöngyei csillogtak s a borotvált arczu urak megilletődve hallgattak. Ilyen maecenásról Maecenás óta nem tud a történelem.

A nagy meglepetés következtében keletkezett csendet a jeles direktor szakította meg.

— Nagyságos asszonyom! — kezdé pathetikusan. — Hogy ezen a fejedelmi traktamentumon mi férfiak se maradjunk hoppon, alázattal instálom, lépjen fel egyszer közöttünk, játszsa el valamelyik rolléját velünk édes hazai nyelvünkön.

Vilma egy pillanatig gondolkozni látszott. Piroska hozzá szaladt, keblére simult és így szólt:

— Tedd meg, aranyos Vilma.

— Nagyon szívesen, de hát mit?

— Grizeldiszt — mondá a direktor, — azt a szerepet láttam egyszer nagyságodtól Bécsben. Gyalog mentem fel, gyalog jöttem haza, de isten látja lelkemet, nem bantam meg.

— Küldjék el a szerepet, eljátszom. Hanem, — mondá a hölgyek felé fordulva, — most majd maguk adnak kölcsön ruhát a szerephez. Hisz az ilyesmi szokás kollégák között.

VII.

Néhány nap alatt az egész vármegyében híre futott, hogy Himmel Vilma, a világhírű primadonna, a vármegye szülötte fel fog lépni Balogh István igazgatása alatt mint vendég, még pedig az akkori repertorium egyik legrudasabb darabjában: Grizeldiszben, a szénégető leányában.

Az írott színlapokat hajduk és cigányfutárok hordozták széjjel a környék falusi kastélyaiba. A vármegye székhelyén a főispán személyes vezetése alatt nagyban folytak az előkészületek, hogy az érdekes művészi eseményt ünneppé avassák. A szigorúan megállapított program szerint a központi megyei ifjuság gálában rukkol ki, az előadás után faklyásmenettel kíséri haza a divát, magától értetődően, hogy a kocsiból a lovakat kifogják. Javakorbéli táblabírák ajánlkoztak, hogy a kocsit húzni fogják.

A nagy vendéglő szálája, fájdalom, nagyon szűknek bizonyult, hogy a vármegye legkülönbözőbb részeiből összesereglett díszes közönséget magába fogadhassa. Maga a főispán és környezete a színfalak mögé szorult, a mi ellen különben egyiknek sem jutott eszébe neheztelni.

Vilma művészetének egész melegségét beleöntötte a szerepbe s az előadás nem volt egyéb, mint az elérzékenyedésnek és a lelkeségnek szakadatlan folytatása.

— Utoljara törölöm le a festéket, — mondá Vilma a körülötte segédkező Piroskának, — mikor a följegyezhetetlen számú kihívások után a söntésből rögtönzött öltözöbe tért.

De a művészi diadalnak a tapssal, koszorúkkal, csokrokkal és bokrétákkal nem szakadt vége. Mikor Vilma unokafivére karján az udvarból kilépett, hogy kocsiba üljön, fénytengerben látta úszni a hosszú sáros utcát. Az éljen-kiáltások rengeteg zajától megbokrosodott telivér paripákat alig tudták megfékezni az erős markú, parádés kocsisok.

Piroska félénken simult Vilmához, kiben ma este óta valami felsőbb lényt látott.

— Ez mind teérted van, suttogá; gyere ülünk be a kocsiba, úgy szédül a fejem.

Vilmának eszébe jutott, hogy az ő feje is szédült néhány hét előtt, de nem a diadaltól. Azt ő már nagyon megszokta. Nyugodtan helyet foglalt a kocsiban.

Most következett a programmszerű folytatás.

Csillogó karneol-gombokkal diszített atillás és kardos jurátusok fürgén ugrottak a hintóhoz s kezdték kifogni a lovakat. Az öreg kocsis rájuk mordult, hogy ne bolondozzanak a lovakkal, mert azok rugósak. Arról persze fogalma sem volt a jámbornak, hogy az emberek a művészetért való lelkesedésükben maguk állanak be lovaknak. Csak akkor szállott le a bakról, mikor tapasztalta, hogy komoly, tisztos vármegyei urak maguk is segítenek a lovakat kifogni. Nehogy bitangjában maradjanak, leugrott a bakról, hátravezette a lovakat és a hintó után hajtotta őket. Annyi kétségtelen, hogy igen bolondnak tartotta ezt az úri tempót. Nem is mulasztotta el elég hangosan így dünyögni:

— Jó, jó, itt a városi úton csak elhúzzák, de igás ló legyenek, ha ott a vármegye útján, a kenderáztató mellett a nagy kátyuban bent nem rekednek.

De biz a városi út is elég hepehupás és

pocsétás volt. A hintót nemcsak húzni, hanem tolni is kellett. A diadalmas közlekedési eszköz saroglyájánál Kálmán Béla is ott állott, hatalmas szolgálatokat téve aczélizmú karjaival, mikor a hintót egy-egy kátyuból kiemelni kellett. Egyszerre csak katonai egyenruhát pillant meg a tüntetők tömegében.

— Szent István tornyára! — kiáltá, — ez Königsberg ezredes. Hogy került ez ide?

E kérdésre már csak azért is nekünk kell felelnünk, mert az ezredes, ki lóháton tette meg az utat Bécestől idáig, úgy össze-vissza volt hülve, hogy három szót sem tudott egymás után mondani tüszentés, krákogás és köhögés nélkül. A legegyszerűbb szerkezetű káromkodást is csak apró részletekben volt képes száján kiszalajtani. Az ő leutazásának különben igen érdekes históriája volt. Néhány nappal azután, hogy Vilma Bécsset elhagyta, az ezredes véletlenül találkozott az egyik osztrák főherczeggel, kivel sokáig szolgált együtt. A főherczeg megállította.

— Kedves báró, — kezdé nem minden írónia nélkül, — önre Bécs előkelő köreiben nagyon neheztelnek.

— Reám, fenség?

— Ugy van. S én e neheztelést igen természetesnek találom s talán osztom is.

— Miért, fenség?

— Miért? Hát nem ön miatt vesztette el Bécs egyik legkedveltebb színésznőjét? Teringetét, ez, azt hiszem, elég ok a neheztelésre.

A báró, minthogy némi büntudatot maga is érzett, mit sem tudott válaszolni.

— Lássa, — folytató a főherczeg félig komolyan, félig incselkedve, — én az ön helyében nem hagynám annyiban a dolgot.

— Gondolja, fenség?

— Világos. Utána mennék és visszahoznám. Isten önnel, báró úr!

Nos, az ezredes egy szót sem szólt, lovat nyergeltetett s szolgájával együtt toronyirányt neki lódult Bécsből egyenesen a magyar Alföldnek. Az uton bőséges ideje volt gondolkozni a fölött, hogy mi módon hódítsa vissza Bécsnek az elvesztett csillagot. Fájdalom, valami okosat nem tudott kisütni. De mégis... Feleségül veszi. Igen, elválík nejétől, a báróné sem fog ellenkezni, ha mint csillagkeresztes hölgy megtudja, hogy ez az udvari körök kívánságára történik. Noblesse oblige.

Az ezredes ép a diadalmas nap estéjén érkezett meg, szolgája magyar fiu volt, s így hamar megtudta, hogy miért van a nagy izgalom s a nagy illumináció.

Nem igen kellemesen volt meglepetve, mikor Kálmán Béla vállára tette kezét és megszólította. A fess huszárkapitányra ő már Bécsben féltékeny volt egy kissé.

— Hogyan, kapitány úr, ön e pillanatban itt tartózkodik?

— Azt hiszem, jobb helyen nem lehetnék. De ön, ön, ezredes úr, hogy pottyant ide az égből vagy a Valero-kaszárnyából?

Az ezredest egy hosszú köhögési roham fogta el, csak perczek mulva volt képes rekedt hangon válaszolni.

— Én azért jöttem, hogy az ünnepelt művésznőt visszavigyem Bécs városába.

— Ohó, azt nem engedjük!

— Kapitány úr, szándékosan beszél ön többes számban?

— Ezredes úr, ha önnek jobban tetszik, egyes számban is ismételhetem.

— Ez esetben, kapitány úr, ön felvilágosítá-sokkal tartozik nekem. A dolog sokkal komolyabb...

— Helyes. De nini, most egyéb dolgunk lesz, a hintó elakadt, nem bírnak vele. Előre látam. Négy szürkémet készenlétben tartottam. Gyorsan, ezredes úr, pattanjunk a két elsőre. Mentsük meg a katonai becsületet a czivilek előtt.

Néhány percz mulva a sárba akadt hintó elé négy remek szürke paripa volt fogva. Az első kettőt Königsberg báró és Kálmán Béla lovagolta, persze csak úgy szőrén.

Igy ért haza Vilma diadalmas, de egyuttal viszontagságos utján. Mikor az ezredest lóháton megpillantotta, majdnem hangosan kaczagott fel, de mikor Kálmán Bélát is észrevette, jónak látta a hintó párnáiba visszahuzódni és Piroskát egy forró ölelésben részesíteni.

VIII.

Másnap délben Kálmán Béla meglátogatta Vilmát, ki őt egyedül fogadta. A kis szolgabiróné, kit a tegnapi est izgalmai nagyon megviseltek, csak ép akkor kelt fel ágyából.

— Ugy-e nem hitte, — kezdé Vilma, kezét nyujtva, — hogy itt találkozunk Bécs után?

— Nem hittem, de reméltem.

— S nem sajnálta azóta, hogy Bécset odahagyta?

— Sajnáltam, mert ön ott maradt.

— Ah, a régi huszár czivilben sem hazudtolja meg magát.

— Esküszöm önnek, hogy se czivil, se huszár soha őszintébben nem beszélt.

— Lám, lám, — mondá Vilma egy kis szünet után, hisz ez majdnem vallomás.

— Nem majdnem, hanem egészen.

— Bravó, elfogadom. Ön tehát érdeklődik irántam.

— Az érdeklődés szó nem fedi egészen a fogalmat.

— Ugyan? Tehát több mint érdeklődés?

— Jóval több.

— Nos, hát mért nem nevezi igazi nevén a gyermekeket?

— Mert félek.

— A volt huszár?

— Az érző ember.

— S ha én megengedném?

— Abban a pillanatban bevallanám azt, a mit érzek.

— Csak rajta, halljuk.

— Nos, hogy szeretem.

Vilma fölkel a pamlagról s az ablakhoz ment, egy ideig kinézett, megfordult, s aztán megállt az asztal előtt, szembe Kálmán Bélával, ki persze azóta szintén fölkel.

— Helyes, eddig tehát megvolnánk, ön szeret engem. Tegyük egy lépést előbbre: én is szeretem önt.

A volt huszár szemei ragyogtak az örömtől. Egy mozdulatot tett.

Vilma kezével maradást intett.

— Az adott körülmények között, — kezdé ismét Vilma, — a legtermészetesebbnek látszik, hogy ön engem feleségül vesz.

— Világos.

— Viszont lehet ezer ok, még szerelme ellenére is, mely attól visszatartsa.

— Egy sincs.

— Ne hamarkodjunk el a dolgot. Én egy hetet engedek önnek, hogy nekem megírja...

— Nem, Vilma, az írásom nagyon elromlott a katonaságnál. Különben is félórával ezelőtt tudattam Pistával, hogy a kezét megkérni jövök ide. Ime, itt állok.

— Itt a kezem.

A volt huszár elég gyakorlattal rendelkezett, hogy az adott pillanatban ne kövessen el ügyetlenséget. Forrón magához szorította menyasszonyát s egy tüzes csókkal jegyezte el magának.

E pillanatban lépett be az oldalajtón Piroska s hangosan felsikoltott.

Mind a ketten siettek megnyugtatni.

— No, ne pirulj, aranyom, a vőlegényem csókolt meg.

— A vőlegényed?

— Igen, ez a kiszolgált huszár. Bécsben rám se nézett, de itt megakadt a szeme rajtam.

— Felejsük el Bécset egészen; felejtse el, ha teheti, hogy ott mily kápráztató fény környékezte.

— Feledni? Azt hiszem, könnyebben fog menni, mintsem hinné. De mégsem... képzelje, alig egy órával ezelőtt egy bájos levélkét kaptam Königsberg báró ezredestől. Arról értesít, hogy rendkívül fontos küldetésben jár itt, de csak este teheti tiszteletét, mert egyelőre tele van rakva víziátorokkal.

— Az ám, — mondá Kálmán Béla kissé borús homlokkal, — nekem is beszélt valamit tegnap este, még pedig oly kihívó hangon, hogy reggel már segédeit vártam. Erősen tudakolta a lakásomat.

— Ah, ha megtudja, hogy ön vőlegényem...

— Azt hiszem, nem lesz nagyon elragadtatva.

— Azt fogja hinni, hogy mi már ezt Bécsben állapítottuk meg.

— S hogy ön miattam jött haza...

— Ki tudja, nem igaz-e?

E szavak oly bűvös kaczérsággal lebbentek el Vilma ajkairól, hogy az ex-huszárkapitány kéjesen megborzadt.

— De hát mit is csináljunk azzal a szerencsétlen ezredessel? Olyan derék, jó ember.

— Igaz, — hagyta helyben Kálmán Béla, — s nekem most nagyon rosszul esnék, ha kellemtelen módon kellene tőle megszabadulnom.

— Pfu! Csak nem gondol párbajra? Ehhez egyszerűen nem adom beleegyezésemet. Azt tehetted addig, míg nem volt vőlegény.

A kapitány sietett menyasszonya kezét megcsókolni.

Vilma szép fejét gondolkozva emelte a boltozat felé.

— Megvan, — kiáltá igen rövid szünet után. — Ön most hazamegy s holnap délig szobafogságban marad.

A kapitány némán tisztelgett.

— Hol is lakik?

— Nagybátyáméknál, a Varsándy-kastélyban. Nem látszik ide a jegenyefáktól.

— Helyes. Holnap délelőtt az ezredes be fog önhöz állítani s halálos fenyegetések között követelni fogja, hogy ön engem nőül vegyen.

— Eljen!

— Ön ellenkezni fog...

— Lehetetlen!

— Ah, hát úgy tanultuk meg az engedelmességet?

— Pardon, generális...

— Sokáig fog huzódni, de végre is enged a durva erőszaknak s megbizsa Königsberg Immanuel dragonyos-ezredes urat, hogy kezemet kérje meg az ön számára.

— Úgy lesz.

— Most pedig adieu; holnap délutánig csak segédek útján érintkezzünk, mint a hogy hadakozó felekhez illik. Még egy komédiát el kell játszanom. Ez lesz az igazi jutalomjátékom. Pá!

A távozó Kálmán Bélát Piroska egész az ajtóig kísértte. Ott félénken azt a kérdést vetette föl, hogy tudja-e, mit fog Vilma az ezredes úrral tenni?

— Fogalmam sincs róla. De bátran rábizhatjuk.

— Gondolja?

— Istenem, igen. Ha fejébe venné, hogy reggelig engem kapacitáljon arra, hogy kezét az ezredes számára megkérjem, még az is sikerülne — talán.

Vilma egész gondtalanul várta az esti öt órát, mikorra az ezredes látogatását bejelentette.

Az akció színteréül a kerti lakot választotta s ilyenkép monologizált:

— Kitűnő világítása van, a mi nagyobb színpadi effektusoknál nélkülözhetetlen, különben elvész az arczjáték hatása. Egy kis diszítés sem árt.

Fehér muszlin-függönyöket hozatott az ablakokra.

Ez kitűnő háttér lesz az én fekete öltözetemhez. A fődolog, hogy a csekélységekről ne feledkezzünk meg, a nagyobbakra úgyis kénytelenek vagyunk ügyelni.

Az ezredes pontosan megjelent. Szegény nagyon rekedt volt s erősen köhögött.

— Ah, nagyságos asszonyom, micsoda rémséges katharrus ez. Tulajdonkép nem is volna szabad női társaságban mutatkoznom.

Tényleg nagyon siralmasan nézett ki.

Vilma fejét kezébe hajtva, bágyadtan tekintett reá. Kezdődött a komédia, a jutalomjáték.

— Ah! — mondá, mintha egy kinos sóhaj-tást akarna elnyomni, — mi a testi fájdalom a lelki gyötrődéshez képest? A kinek szíve soha nem szenvedett, az ne beszéljen előttem fájdalomról.

— Hogyan, ön talán szenved?

— Még kérhető? Hát nem olvassa le az arczomról?

— Az igazat megvallva, szemeim a huruttól most egyre nedvesek.

— Az enyéim is, de más okból.

— Hát mi baj van?

— Ne is kérdezze.

— De igen, tudni óhajtom.

— Legyen. Egy ily kipróbált barát részvéte talán enyhülést szerez. Oh, ezredes úr, a legszerencsétlenebb női teremtéseknek egyike áll ön előtt.

Az ezredest e váratlan vallomás annyira meglepte, hogy észre sem vette, hogy a szerencsétlen teremtés nem is áll, hanem ül. A felindulástól ismét köhögés lepte meg. Vilma művészi nyugalommal bevárta, míg korrektül kiköhögi magát, azután azzal a kérdéssel lepte meg a huruttól elgyötört hadfit:

— Volt-e már ön életében szerelmes?

— Igen, azaz hogy . . . többször is.

— Ah, az élet tavasza, a szerelem csak egyszer virágzik.

— No, az az egyéni dispoziációtól függ.

— Én csak egy embert szerettem s szeretni fogom a sírig.

— S ki az?

— Ön ismeri, nagyon jól ismeri.

— Csak nem a fiam! — kiáltá az ezredes ijedten.

— Dehogy . . . Kálmán Béla.

Az ezredes önkénytelenül megtántorodott.

— És ő? — kérdé tágra nyílt szemekkel.

— Mit tudom én? Ki ismeri a katonaszív labirintjait? Ki tud az egyenruha hieroglifáiban olvasni? De tudjon meg mindent. Ezredes úr, ez az ember megígérte nekem, hogy feleségül vesz . . .

— És ?

— És . . . vonakodik ígérletét beváltani.

Az ezredes dühösen csörrentette meg kardját :

— Nohát majd beszélek én a fejével.

— Megteszi ?

— Még kérheti ? Hát nem vagyok-e barátja ?

— De az, igazlelkű, nemes barátom.

Az ezredes erős fenyegetések és köhögések között távozott. Lovagias felbuzdulásában teljesen elfelejtette, hogy Bécsből miért kocsizott ide.

Másnap korán reggel teljes díszben beállított volt tisztársához, ki roppantúl csodálkozni látszott e látogatáson.

— Bravó, ezredes úr. Majd töltünk néhány vig napot.

— Először a kötelesség, azután a vigalom,

— kezdé az ezredes ijesztő ünnepiességgel.

Aztán puhatolódzni kezdett, hogy mint vélekedik Kálmán a házasság felől általában.

— Tudja az isten, még nagyon fiatalnak érzem magamat.

— S mindazonáltal már tett házassági ígéretek.

— Mondjuk, hogy igen. A nők szeretik az effélét. S ha az ember megteszi a kedvükért, hát komolyan veszik. Ez nagy gyöngeség részükről.

Az ezredes egy ideig győzte a flegmával, de aztán dühös lett. Kegyetlenül vagdosta egykori tisztársa fejéhez azokat az etikai törvényeket, a melyeket persze ő maga soha sem respektált.

— A férfi legyen férfi. Különösen áll ez a katonára nézve.

— De hisz már civil vagyok.

— A kardbojt egész életre kötelez.

Kálmán Béla lassankint megadta magát.

— Ne felejtse, hogy gazdag, szép, kellemes.

— Igaz, igaz, de Bécsben annyit beszéltek róla és önről . . .

— Hallgasson, szerencsétlen! Minden szava egy-egy istenkáromlás. Csak egy nőnek udvaroltam, ki végig szent maradt előttem, és az ő volt.

Persze azt nem tette hozzá, hogy ez nem rajta múlt.

— Higyje meg, hogy boldog lesz vele. Hápszí! Látja, tüsszentettem, tehát igaz.

Hamarjában elfelejtette, hogy abban a félórában az már a hatvanadik tüsszentés volt.

De Kálmán elfogadta a tüsszentést kapaczi-táczióknak. Engedett.

Félóra mulva az ezredes megkérte Vilma kezét a kapitány nevében.

Igent mondtak. A derék úr boldogan távozott. Érezte, hogy őseihez méltóan, lovagiasan járt el. Főköttő alá hozta a hölgyet, kit önkénytelenül bár, de kompromittált. Egész életében úgy beszélt róla, mint valami fényes hadi tettről, igazi drago-nyos-bravourról.

— Megtánczoltattam a huszárt, — dicsekedt évek mulva is, — eleinte ágaskodott, makacszkodott, hanem én kurtára fogtam a gyeplőt, belevágtam a sarkantyút s a ficzkó beleugrott a házasságba.

Mikor az első fiút a volt huszártiszt először szorongatta ügyetlen kezeivel, az egykor ünnepelelt diva mosolyogva így szólt hozzá:

— Úgy látszik, nem nagyon bánta meg a kapitány, hogy az ezredes parancsának engedelmeskedett.

— Ah, — mondá a volt huszártiszt, — nincs is szebb dolog, mint a főlebbvalónak engedelmeskedni!

Hogy kit értett a főlebbvaló alatt, azt boldogságtól ragyogó szeme árulta el.

A művészi álnév.

Anélkül, hogy sok szót vesztegessünk, röviden megállapíthatjuk, hogy a művészi házasságokat rendszerint nem az égben kötik.

Ennélfogva nem valami erős volt az elszörnnyűködés moraja, mikor a színtársulatnál megtudták, hogy Derly tenorista elhagyta szép, fiatal feleségét.

A sugó, a társulat obligát bölcsésze, epés hangú megjegyzéseket tett az „eset“-re.

— Az a haszontalan! kravátli-tenor megérdemelné, hogy rothadt narancscsal dobálják meg.

— Mit, narancscsal? — kiáltá az öreg karmester őszinte felháborodással, — kővel . . . bombával. Ilyen asszonyt elhagyni! Igaz, hogy a színpadon nem sokat ér, de milyen kedves, szelid teremtés! Majd a szívem hasadt meg, mikor tegnap sírni láttam. Igazi könnyek voltak. Szavamra mondom, engem is égettek. Ah, képes lettem volna megfojtani azt a kappanhangú szörnyetegget . . .

De a kappanhangú szörnyeteg már akkor messze túl járkált a káromlások lőtávolán. Fényes szerződést kapott Amerikába s azt habozás nélkül elfogadta. Egy, érzélgős hangú levelet hagyott hátra nejének, mely sok badarságot és még

több kegyetlenséget tartalmazott. Ügyetlenül védelmezte hitvány cselekedetét, de egyúttal, hogy lelkiismeretét egy pillanatra elringassa, megígérte, hogy kincsekkel terheltén vissza fog térni. Akkor — mondá levele utolsó soraiban — új életet kezdünk.

Nelli — így hívták az elhagyott asszonyt — a megaláztatásnál csak fájdalmát érezte nagyobbak. Szenvedélyes lelkének egész hevével szerette a léha énekest, szívének első ideálját.

Sivárnak ígérkező életében azonban egy félév múlva nevezetes fordulat következett be. Az öreg karmester ugyanis egy próba alkalmával arra az érdekes fölfedezésre jutott, hogy a cserben hagyott fiatal asszonynak remek alt-hangja van. Az alt-hang pedig ritka s igen becses művészi kincs.

Az öreg muzsikus tehát valóságos lázzal látott neki, hogy e kincset értékesítse. Két évig tanította Nellit, s két év múlva, egy gazdag impreszario, mikor énekelni hallotta, nyomban megkérte a kezét.

A szép aczélszürke szemű asszony mosolyogva háritotta el magától a kitünttetést.

— Már férjes nő vagyok.

— Kár, igazán kár, — mondá a lelkes műbarát, — ez esetben nem tehetek mást, mint hogy szerződéssel kínáljam meg.

A szerződés tíz hónapra szólott s oly mérsékelt összeget tartalmazott, hogy Nelli szédülni érezte a fejét. Esténként háromezer frank. Ki hallott ilyet? De még nagyobb volt csodálkozása, mikor az öreg karmester megjegyzését hallotta.

— Kevés, botrányosan kevés. Az ön torkában, asszonyom, milliók vannak. Három teljes oktáv. Egy hangot nem engedek ki belőle, egyetlen egyet sem.

Mielőtt Nelli a szerződést aláírta volna, az élelmes impreszárió még egy apró ügyet intézett el vele.

— Asszonyom, — mondá, — önnek egy új művészi nevet kell felvenni. Valami fülbemászót, hangzatosat, amit a közönség hamar megjegyyezhet magának. Ez, kérem, az üzlethez tartozik. Hja, aranyos nagysád, az ember megkopszodik, mire megtanulja azt a komplikált mesterséget, hogy mikép kell a közönséget rászedni. Oh, az a közönség, de sok párbajt vívtam vele! Hol én győztem, hol ő. Ilyen az élet. Már tudniillik egy lelkiismeretes impreszárió élete.

Hosszas tárgyalások után Nelli végre beleegyezett, hogy felveszi a Lombardi nevet.

E név fölvételével új élet kezdődött számára, teli diadallal, mámorral, lázzal és cigány életmóddal. Sorba járta a székes, birodalmi és világvárosokat. Ünnepelet hősnője lett a szinpadoknak és hangverseny-termeknek. A lelkes hangu tudósítások százféle alakban írták meg életének és művészi fejlődésének érdekes és regényes történetét. Meg kellett tudnia, hogy ősei lombard főnemesek voltak, kiknek hőstettei visszanyúlnak egész a keresztes hadjáratokig.

Mindezt természetesen az impreszárió leleményes agya koholta, ki óvakodott nyilvánosságra hozni, hogy az ünnepelet hősnő valamikor férjnél volt. Minek ilyesmivel a közönség illuzióit megbolygatni?

Tíz év telt el ilyenformán. És e tíz év alatt a Lombardi név egyre emelkedett fényben és ragyogásban. Impreszáriók és igazgatók hajba kaptak egymással, hogy e kincses bányát egy évadra megkaphassák. Ez örült versengés s a közönség egyre fokozódó láza fejedelmi vagyonhoz juttatta a ragyogó szépségű művésznőt.

Egy izgalmas saison utáni nyáron üdülés végett Lombardi asszony egy spanyol tengeri fürdőre rándult. A fürdőben az árvizkárosultak javára jótékony hangversenyt rendeztek. Egy fiatal amerikai karmester állott a mozgalom élén, kinek természetesen az volt az első dolga, hogy Lombardi asszonyt fölszólítsa a közreműködésre. A jószívú diva habozás nélkül engedett a kérésnek, s mikor ezt a vörös falragaszok kihirdették, azon módon rögtön elkapkodtak valamennyi jegyet.

A fiatal amerikai karmester a hangverseny napján földöntúli boldogsággal arczán járkált a tengerpartot szegélyező sétányon. Milyen dicsőség rá nézve, Lombardit, a nagy, a híres Lombardit zongorán kíséreni. Neve együtt szerepel vele a műsoron. Milyen kitűnő reklám ez neki. Szerette volna az egész világot keblére ölelni. De nem akadt senki, akit megölelhessen. Azaz . . . mégis . . . a sétány egyik kanyarulatánál egy ismerősre bukkan.

— Nini, Derly, hát te honnan jössz?

— Amerikából, — válaszolt a kérdezett.

— Hogy vagy a hangoddal?

— Nem a legjobban. A c-t egészen elveszítettem. Ah, azok az amerikai igazgatók agyon énekeltetik az embert!

— Hoztál-e sok pénzt legalább?

— Nem nagyon sokat.

— Az baj. De remélem, eljössz a ma esteli hangversenyre?

— Nem kaptam jegyet. Pedig szerettem volna Lombardit meghallgatni. Már Amerikában annyit hallottam felőle.

— Az mind semmi! Hallani kell őt. Micsoda hang! Ne beszéljen nekem senki Malibránról. Tegnap a próbán sirtam. Meg kell hallgatnod, érted, minden áron meg kell hallgatnod.

— De ha nincs jegy.

— Várj csak. Megvan! Magammal viszlek a pódiumra. Frakkba csapod magadat és forгатni fogod a kótákat.

— Köszönöm, pajtás. Derék fiú vagy.

A két barát estig együtt is maradt.

A hangverseny-terem zsufolásig megtelt spanyol és külföldi előkelőségekkel. Az első számot egy hegedűművész töltötte be, valami Paganini-féle áriával. Hidegen fogadták. A második számnak, melyben egy szép spanyol tánczosnő mutatta művészetét, szintén nem volt nagy művészi sikere. A közönség takarékoskodott lelkesedésével.

Az utolsó szám volt a Lombardi-féle. A karmester vezette az emelvényre. Utánuk jött szerényen Derly, a kótaforgató, ki azonnal elfoglalta helyét a zongoránál. A hosszantartó fogadtatási taps alatt ő is megnézte a művésznőt. Majd, hogy le nem esett a székről. Megösmerte czudarul cserben hagyott feleségét. Az egész terem forgott vele, a kóták szilaj tánczra kerekedtek káprázó szemei előtt. Lombardi, vagy helyesebben Nelli, a taps szüntével énekelni kezdett. A „Troubadour“-ból Azucena második felvonásbeli nagy áriáját adta elő, kifejtve hangjának és művészetének egész színpompáját.

A közönség tombolt — s a férj kótákat forgatott. Azaz . . . dehoggy forgatott. Nyitott szájjal és kerekre nyílt szemekkel nézte és bámulta a feleségét, ki a közönség kivánságának engedve, később egy spanyol románczot kezdett énekelni, melynek refrainje így hangzott :

Minden gyönyörnél többet ér,
A hűtelen ha visszatér.

Szegény Derly, hogy szorult össze a szíve e szavaknál. Szeretett volna elmenekülni, hogy ro-

hamosan támadó érzelmeivel valami magányos helyen számoljon le. De az ígézet lekötötte.

Mikor Nelli utoljára búcsúzott a közönségtől, az emelvényről való távozásakor véletlenül észrevette Derlyt a zongoránál. Ő is ráösmert. Könnyed főhajtéssal barátságosan üdvözölte s eltűnt.

A karmester, ki a divát kikísérte, néhány percz múlva visszatért.

— Nos, menjünk, Derly. Gyere hát!

Derly gépiesen kelt fel. Arcza égett a láztól.

— No, te ugyan szépen forgattad a kótiakat. De nem csodálom, a ki Lombardit hallja, az magán kívül van. Magam is magamon kívül vagyok.

A folyosóra értek, Derly egyszerre csak megáll s erősen megszorítja barátjának karját.

— Te, tudod-e, ki ez a Lombardi?

— Hogy tudom-e?

— Igen, igen, tudod-e, hogy ki?

— Nos hát, igen, a legnagyobb tünemény...

— Semmit sem tudsz. Ez az asszony az én feleségem, törvényes, hites nőm. Pozsonyban esküdtünk meg ezelőtt tíz évvel, május 27-én.

Az amerikai karmester tisztára azt hitte, hogy barátja megbolondult. Végre is nem csoda, egy tenorista, a ki hangját elveszítette... hallott már ilyet. Gyöngéden kezdett vele beszélni.

— Jó, jó, de hiszen délután még azt mondtad, hogy csak hirtől ösmered.

— Délután? Mit beszélsz délutánról? Mi történt az én lelkemben délután óta!

Kövér könnycseppek hullottak szeméből.

— Szegény fiú, — mormogá halkán a karmester.

Aztán szépen karonfogta s így biztatta:

— Ez mind szép, barátom, de most végy

erőt magadon. Eljössz szépen a lakásomra, lefekszünk s majd beszélünk a dologról.

E pillanatban egy pinczér rohant feléjük.

— Karmester úr, kérem, Lombardi asszony kéreti, hogy jöjjön a terrászra vacsorázni s okvetlenül hozza magával barátját, Derly urat.

— Így mondta?

— Így, uram.

A karmester vállat vont.

— Lehet, — mondá magában, — hogy én bolondultam meg.

A terrászon fényes társaság volt együtt. Előkelő műbarátok lépkedtek egymás tyúkszemére. Mindenki a nagy művésznő közelségét kereste s a nagy művésznő, amint a karmester barátjával megjelent, felállt az asztalföről s csengő hangon, hogy mindenki jól meghallja, odaszólt a pinczérhez:

— Jean, még egy terítéket ide, a férjem számára!

— A férje?!

A fürdővendégek arcza kérdőjellé vált.

— Hát ön férjes nő?

— Oh igen, már tíz év óta. Nos, Derly jön, mondhatom, nagyon éhes vagyok.

Es Derly odaült melléje.

A vacsora alatt igen keveset beszéltek. A jelenlevők egyike sem föltételezte volna, hogy ezek tíz év óta nem látták egymást.

Hogy milyen nyugtalan éjt töltött el Derly, arról csak a karmester tudna felvilágosítást adni. Feleségét csak másnap délelőtt látogatta meg.

— Nos, barátom, — mondá az asszony az ő ellenállhatatlan kedves mosolyával, — ön nekem egykor egy igen csunya levelet írt. Megérdemelné, hogy jól lehordjam érte.

— S ön még arra sem tart érdemesnek?

— Azaz, hogy visszaadom a levelet. Ime.

itt van. Irjon egy szebbet; akkor — akkor majd válaszolok.

Derly szeretett volna valami nagy, megrendítő szinpadi jelenetet rögtönözni, de az érzés, mely lelkét birtokába vette, oly igazi volt, Nelli határtalan nagylelkűsége úgy a szívébe markolt, hogy csaknem eszméletét veszítve, omlott a felesége lábaihoz.

Attól kezdve a fürdővendégek minden este együtt látták őket vacsorálni, a hogy tisztességes házasfelekhez illik.

A komikus családja.

1. A Lapatka-család.

E század első felében a német múzsának igen enyhe, meleg fészke volt hazánkban. A német előadó művésznek nem kellett a Lajtán túl mennie, hogy fényes pályát futhasson. Pest, Buda, Pozsony, Sopron, Temesvár, Arad, Kassa oly elsőrendű német színházi állomások voltak, melyeknek színpadjain az egészséges művészi becsvágy teljes kielégítést találhatott.

Az öreg Lapatka régi színész-családból származott. Valamennyi atyjafia mind színész volt, s az öreg a büszkeség egy bizonyos nemével gyakran emlegette, hogy a Lapatka-család férfitagjai már századok óta nem viselnek se bajuszt, se szakállt.

Történetünk idejében, 1846-ban, a Lapatka-család négy tagra olvadt le. A színész-dinasztiának megvan az a végzetük, hogy hamar kivesznek. Még nem ösmerünk színész-családfát, mely egy századon túl hajtott volna ágakat. Az idegbontó izgalmas élet nem alkalmas a faj konzerválására.

Az öreg Lapatka, mint csaknem valamennyi családbélije, komikus volt, a legburleszkebb fajtából való. A természet nem volt fukar külső előnyeinek összetagolásában. A hosszú, nyúgra ter-

methez olyan arcot adott, mely szinte rátermett-nek látszott a fintorgatásra. A laposan terpeszkedő hatalmas orr alatt három újjnyi széles száj légmentesen látszott becsukva lenni. Homloka, ha kellett, oly mozgékonyt tanusított, hogy haját, esetleg parókáját az orráig tudta lehozni. Szemeivel tetszés szerint kancsalított a legkülönbözőbb változatokban. Tudott szájával dobolni és orrával trombitálni. Sörteszerű, bozontos szemöldökei a legcsekélyebb erőltetésre valóságos boszorkánytánczot jártak. Hangja a kappan-tenor és a suszterbasszus összes régióiban művészi gixerekkel könynyedén botorkált keresztül, s ha akarta, egy három tagú szót három különböző hangnemben ejtett ki.

Mindezeket fürge, eleven kedély egészítette ki. Az öreg Lapatka nem ösmert más gyönyört, mint az embereket megkaczagtatni. Az élet összes viszonyaiban, színpadon és színpadon kívül csak az volt törekvése, hogy maga körül vidám arcokat lásson. Ha arról volt szó, hogy derültséget ébreszsen, éppenséggel nem volt válogatós az eszöközben. A cél nála a hasraesést és a bukfenchezet is szentesítette. Szóval minta-alakja volt a legslendriánabb komikusoknak, kik valaha a színpad deszkáin vagy a czirkusz homokján a közönséget kaczagásra ingerelték.

Életének java részét magyarországi német színpadokon töltötte. Az igazgatók igen magasan taksálták művészi értékét. A német bohózatok groteszk „Hanswurst“-jaira ritkán akadt alkalmasabb személyesítő, lelkesebb torzító.

A komédiázó hangulat csak egyszer hagyta cserben Aradon. Szerelmes lett egy rézmíves fiatal özvegyébe, s feleségül is vette. Az igazán derüs és boldog házasságból két gyermek származott: Dávid és Elza.

Felesleges mondanunk, hogy mind a kettőt a színpadra nevelték.

De Dávid letért az ősi nyomdokról, szerelmes színész lett, hősöket és félisteneket játszott s ehhez képest a legjelentéktelenebb mondatot is a pátosz lendületével ruházta fel. Az akkor divatozó német deklamálás pedig a legszörnyűbb művészi jelenségek egyike volt, mikről a művészet történelem valaha megemlékezett. Hadat üzenve minden természetességnek, csupán arra törekedett hogy a hanghullámok dagályos növekedéssel egymás nyakába kapaszkodjanak.

Mentől üresebb volt a színész egyénisége annál jobban kibővítette a pátosz formáit. Ha az mondotta a színpadon: megyek a káposztáskertbe — annak olyan patetikus hanghordozást adott mintha egy római imperátor azt mondaná: megyek prokonzult jelölni.

S a színpadi hősök ezt a hangot az életbe is átvitték. Dávid az öreg komikus nagy keserűségére nappal is mindig deklamált, a legközönségesebb dolgokat is erős, hatásos szavakkal kísért. Ha nem találta a nyakkendőjét, legalább is így szól:

— Hitemre mondom, pokolra száll, ki nyakkendőmet elrejté.

A mosónőjével úgy beszélt, mint a színpadi hercegnőkkel:

— Asszonyom, ha szívében az irgalomna egy csöppje lakozik, úgy holnapra megfoltozz ingemet.

Úgy vigyázott a méltóságára, mint a rövidlátó ember szemüvegére. Apjának szerepszakmóját, a komikumot mélységesen megvetette.

— Silány komédia — mondá, — mely lalacsonyítja a művészetet.

És tényleg a család meghódolt szerepszak-

mája tekintélyének. Ő volt a házi zsarnok. Kimé-
tetlenül uralkodott valamennyi fölött.

Elza teljes hasonmása volt korán elhunyt anyjának. Ragyogó szépség, tele temperamentummal és okos kaczérsággal. Mint minden színpadi gyermek, korán tanulta megismerni az élet legkrikikusabb viszonyait. Pontosan ismerte külső előnyeinek összes hatásait. Még alig volt tizenhat éves s már úgy beszélt a férfiakkal, mint a ki minden veszedelem ellen vértézve van. A színpad minden bokrából feléje röpködő bókokat vegyelemezni tudta helyes érzékével, s őszintén tudott kaczagni, ha egy-egy ábrándos művész rút megszokásból szerelmet vallott neki.

Minden kora-érettsége mellett, kedélye sokkal mélyebb volt, semhogya cinizmus kérge el tudta volna borítani. A színészelet léhaságai érintetlenül hagyták lelkét, mely erősen hajlott a költői természet felé.

Különben pedig szubrett szerepeket játszott. Fjúsága, szürke szemének ragyogó tüze, mosolygó vérpiros ajkai s szavának ezüstös timbre-je hamar ért hódítottak neki. A lámpalázzal nem sok vesződsége volt, hisz már négy éves korában játszott gyermekszerepeket.

Legnagyobb keserűsége az volt, hogy a szubrett-szerepekben énekelnie is kellett. Volt ugyan kellemes mezzoszoprán hangja, de zenei érzéke hiányos volt. Hangot találni és az ütemet betartani sehogya sem volt képes. A karmesterek, ha énekelt, fogai-
kat csikorgatták, de a közönség lelkesen tapsolt.

Tizenhét éves korában az aranyszőke hajú Elzát már mint művésznőt emlegették a színházi befentesek. Mindenki fényes jövőt jósolt neki, csak ő maga nem bízott tehetségében. Alapjában véve nem is nagyon szerette a színpadot, a korai diadalok korán fásulttá tették a nagy sikerek

íránt. Titkos ábrándjaiban valami más légkör után vágyott, hol kevesebb a láрма s több az érzés: hol őszintén beszélnek s nem végszóra kacagnak.

De ezekről a sejtelmes vágyakról egy haragot sem mert ejteni, mert tudta, hogy azzal nagyon elkészerítené övéit, kiknek minden boldogságuk a színpad deszkáihoz van fűzve. A művészéletből csak egy jellemző vonás tapadt reá: föltétlen könnyelműség anyagi dolgokban. Fogalma sem volt a pénz becséről, nem tudta elképzelni, hogy az a boldogság kiegészítő része lehet. Ha a Lapatka-család szomorú napokat látott a mi a színésziélet viszontagságai között gyakran megesik, oly könnyű szívvel szórta a zálogházba ékszereit, mint a hogy gyermekkorában a hólatdákkal dobálódzott.

A család negyedik tagja Lujza néni volt Lapatka úrnak huga. Komor és ünnepies asszony, ki már harmincz év óta tisztes matronaként játszott. Ő is, mint Dávid, a színpadi élet módrosságát átvitte az életbe. Kifejezéseiben mindig klasszikus formákra törekedett. Mielőtt megszólalt, előbb szabályosan székre illesztette stecherjét. Szeretett nagy kijelentéseket tenni s erős hajladóságot érzett a jóslásokhoz. A legcsekélyebb dolgokat szigorú bírálat tárgyává tette.

Ha Dáviddal otthon beszélgettek, az embert az a benyomást nyerte, hogy valami színpadpárbeszédet folytatnak. Az öreg Lapatka egy alkalommal meg is jegyezte:

— Igazán gyerekek, ti olyanok vagytok mint valami hercegek, persze kissé penészes a lapotban.

Dávid büszke fejhordozással jelezte, hogy e gúny hozzá el nem hat s csak ennyit szólt:

— A papa sohasem tudja letenni a bohóc csörgősipkáját.

II. Az első jutalomjáték.

A mondott 1846-ik esztendőben Temesvárt aláljuk az érdemes művészcsaládot. A szintársu-
at a nyári évad kellemetlenségeivel küzködik. A
ekkenő hőségben ugyanis a művészet gyönyörű-
égei nagyon összezsugorodnak. Pánczélban és
isakban 30° Celsius mellett izzó szenvedélyeket
brázolni, valóban kegyetlen robot. De akkoriban
szünidő fényűzését még nem ismerték. A mű-
vészet kenyér után járt s a kenyér nyáron is nél-
ülözhetetlen a rántott csirke mellé.

Az igazgató inkább bölcs számításból, mint
agylelkűségből Elzának jutalomjátékot adott. A
apatka-család gyermekes örömmel nézett ez ese-
nény elé. Ez volt ugyanis a fiatal művésznőnek
első jutalomjátéka. Magát a jutalmazottat is jóté-
ny izgalom szállotta meg, noha egyébként igen
sekély művészi becsvágyat táplált.

Az öreg Lapatka a legszeretetre méltóbb
arczfintorgatásokkal üdvözölte leányát:

— Adta kis szőke mókusa, még tegnap babá-
t cifrázott, vajaskenyérért pityergei s ma már
jutalomjátéka van. De hamar megnőttél.

— Oh papa, már mióta vagyok nagy leány!

— Ugyan mióta, te fiók Methuzsálem. A
zilinderem is vénebb náladnál. Teringettél, én
már harminczöt éves voltam, mikor az első juta-
lomjátékot kaptam.

— És volt sikere?

— Vegyes, igen vegyes. Fipszet játszottam,
karzat tapsolt, a földszint füttyült. Azóta imá-
dom a karzatot. Hidd el, fiam, az az igazi publi-
um. Jó lelkiösmerettel és egészséges gyomorral
n élvezni, míg a földszinten csupa májbajos úr
. Oh, én ösmerem őket. No, de neked a föld-
szint is tapsolni fog. A szoknyás művészek nagy

előnyben vannak a nadrágosok fölött. Oh, én mindig irigyeltem a nőket a színpadon. Egy kivágot ruha, egy szép trikó és kész a siker.

Lujza néni szigorú arccal szükségesnek találta a következőket megjegyezni:

— A nők mindig több tehetséget hoznak magukkal a színpadra, mint a férfiak.

— Az igaz, született színjátszók, némelyik már a bölcsőben is affektálva sivít. Te például azt a lorgnettet már hét éves korod óta rakogtad az orrodra. Hogy is éneklük a Sánta ördög-ben

Az asszony a meddig csak él,
Máskép gondol, s máskép beszél.

— Papa! — mondá Elza tréfás pose-olással — Te sértegetsz bennünket. Vigyázz, összeeski szünk ellened, s holnap aztán kozmás ebédet kapsz.

— Kegyelem, kisasszony, visszavonok mindent, s ha tetszik, egy más dalt éneklek:

Tiszteld az asszonynépet,
Ő alkot minden szépet,
Tararalararam.
Tararam, tam, tam.

— Ah, ez már teszi.

— Apropos, kis primadonna, hát mi is lesz a jutalomjátékok?

— Dávid most állapítja meg a direktorral.

— Dávid? Hm. Az a milyen hőbortos tragikus, még Stuart Máriát rázza a nyakadba. Haha! Milyen Stuart Marcsa lenne belőled! Stuart Marciándl kurta szoknyában, csipőre rakott kezekkel. Képzem, hogy perelnél Erzsébettel, mint egy kofa. Hahaha!

E pillanatban lépett be Dávid a szokott ünepiességgel. Egyik keze rendesen mellén kabátjának nyílásába volt dugva, mi testtartásának lényeges méltóságot kölcsönzött.

— A koczka el van vetve! — mondá rendez szavalóhangján.

— Nos, nos, mit választottál?

— Mari, az ezred leányát.

— Brávó! — kiáltá az öreg Lapatka. — Dávid, te aggasztóan kezdesz okosodni. Pompás választás. Milyen takaros markotányosnő lesz az én Elzuskám. Hogy fog masirozni, szalutálni. Aztán énekelni:

A nagy világ rég tudja már,
Hogy ezredünknek párja nincs sehol.

Bravissimo! Én játszom az öreg Sulpicet, az őrmestert. Ezer paróka, ott is az apád leszek. Hehe Ugy komédiázunk majd, mint a tubagerliczék.

— Sajnálom, hugom, — mondá Dávid, — hogy én nem játszhatom a darabban. De átláthatod, hogy oly alacsony műfajban...

— Megleszünk nélküled is — kiáltá a lelkes öreg — te tapsolhatsz a nézőtéren.

— Mi sohasem szorultunk klakkra, veté el-lene Dávid.

— Nem-e? Hát Aradon, mikor a perezces inasokat felfogadtad? Haha! Aztán azok a mulyák másnak tapsoltak. Haha!

— Az ifjukori botlás volt, mentegetődzött Dávid.

— Eh, mi örökké ifjak maradunk és örökké botlunk, úgy-e Elza? Igaz a, az öreg bárónét te fogod játszani Lujza. Előszedheted legnagyobb lorgnettedet, méltóságos lehetsz, mint egy páva.

Lujza néni egy jól sikerült drámai ajkbi-gyesztéssel azt igyekezett kifejezni, hogy ilyen megjegyzéseket nem méltat válaszra. A mellett azonban mint különös gráciát megígérte, hogy a szerepet elvállalja.

— De csupán Elza kedvéért. Ennél nagyobb

áldozatot még egy drámai tanti sem hozott szubrett hugának.

Az öreg Lapatka egy pillanatot sem vesztegetett, rögtön neki látott s végig énekelte lányának az egész darabot. Eljátszotta vele az összes szerepeket.

— Most Tóni vagyok, most Sulpice, most az udvarmester . . . így la, te itt állsz s így rakod csipőre kezedet. Pompás! Most pedig énekeljük az énekleczkét, én leszek a báróné.

És énekelni kezdték torkuk szakadtából.

Dávid, kinek igen kevés zenei becsületérése volt, egy ideig idegesen járt fel s alá a szobában, aztán felhasználva az első rövid pauzát, így szólt:

— Ha ti itt folyton kornyikáltok, akkor én nem tudom, hogy tanulom be III. Richárdot? . . .

— Kedves fiam, — vigasztalá az öreg — ha első és második Richárd meg tudott lenni a nélkül, hogy eljátszottad volna, akkor III. Richárd sem fog belehalni, ha nem deklamárod el. Folytassuk.

És énekeltek tovább, ahol elhagyták.

III. Elza szerencséje.

Két héttel e kedélyes családi jelenet után megtörtént a nagy esemény: Elza jutalomjátéka. Leszámítva az énekrészeknél egyes hamis hangokat, a jutalmazott a legkedvesebb markotányosnők egyike volt, kik valaha kokárdás hordócskát viseltek az oldalukon. A közönség szeretetének egész melegével árasztotta el a kis színpadi tündért. Öltözőjében halomszámra heverték a bokréta, koszorúk s apró ékszerek,

Igazán kár, hogy a jutalomjáték intézményét a modern színészet kipusztítani igyekszik. A művészi becsvágy már is nagyon megsínli azoknak a hiányát. A legtökéletesebb színpadi alkotásokat

ilyenkor látta a közönség, mert a jutalmazott az esemény ünnepeességétől sarkalva, hatványozott mértékben igyekezett művészi feladatát megoldani. Azonfelül igen kellemes rekompenzációkkal is volt összekötve. Egy valamire való művésznő egész ékszergyűjteményt harácsolts össze kellő számú jutalomjátékok apropójából.

Elzát például mindjárt az első jutalomjátéka az ünnepelt divák sorába avatta. Az igazgató, egy vén színházi praktikus, az első felvonás után kezdet csókolt neki, a miért Elza alaposan lehordta:

— Ugyan nem szégyenli magát?

— Egy csöppet sem. Egyáltalában nincs érzésem a szégyenkezésre.

A második felvonás után kijelentette, hogy gázsiját megkétszerezi.

— Haha! Élment az esze? kaczagott Elza.

— Ellénkezőleg: megjött. Oh Elza, ha én egy ily szép napon halhatnék meg! 676 frt nettó jövedelem. Nincs ember, kivel ma cserélnék, még magammal sem. A darabot megismételjük. Pá! Hitelezőim örömkönnyeket fognak sírni... Az ördög szánkáztassa meg őket. Ah, az élet szép, még hitelezőkkel is.

Az öreg Lapatka apai megindulását mi sem fejezhette ki élesebben, minthogy a jutalomjátékok követő vacsorán egy grimaszt sem vágott. Komikum az elérékenyedésbe fult. Szemei büszkeségtől villogtak s nála teljesen szokatlan méltósággal szeletelte fel rostélyosát.

Még Dávid is indítatva érezte magát a következő kijelentésre.

— Nagyon érdekes voltál, Elza. Itt-ott szinte drámai allűrökkel játszottál.

A derék hősszerelmes különben csak reggelt tájt vetődött haza, mikor a Lapatka-familia már

ébredezni kezdett. Az öreg komikus szemeit dörzsölve, erősen rárivalt fiára:

— No te trágikus léhűtő, hát reggelig kell korhelykedni?

Dávid egy szót sem válaszolt, a helyett hihetetlen nagy lépésekkel fel s alá kezdett járni, miközben ismételtén végigsimította alacsony homlokát. Az öreg Lapatka egy ideig nyugtalanul nézte, aztán felült az ágyba.

— Te, ha most III. Richárdot kezded el deklamálni, egyszerűen kidoblak.

Dávid nem igen látszott ügyelni az apai feddésre s minden igyekezetét arra fordította, hogy izgatottnak tűnjék fel. Ez részben sikerült is neki, mert Lujza néni, ki már Dávid hazaérkezése előtt egy bidres-bodros reggeli pongyolába bújt, melyben valamikor herczegnőket és királynőket játszott, lorgnettjén keresztül élesen szemügyre vette öcscsét.

— Dávid, neked valami bajod van?

— Igen, azaz, hogy...

— Csak nem páholt el valamelyik korhely cimborád? — kérdé az öreg, kiugorva az ágyból.

— Engem? — kérdé Dávid oly büszke hanghordozással, a minőt a szinpadi Coriolánok szoktak használni. Aztán nagy művészi pauzát tartott, melylyel azt kívánta jelezni, hogy drámai forduló következik.

— Hát szólj, vagy pedig — beszélj! — állítá fel az alternatívát az öreg Lapatka.

— Igenis beszélni fogok, még pedig oly dolgokat, melyek a Lapatka-család egész jövőjét úgy lehet évszázadokra döntik el.

— Úgy látszik, Dávid, te sok krampampulit ittál az éjszaka.

— Olyan józan vagyok, mint egy görög szobor, viszonzá Dávid, miközben büszke testtar

tására a görög szobor plasztikáját igyekezett kifejezni.

— Halljuk a szobrot!

— Dávid egy karosszékbe ereszkedett.

— Elzáról van szó. Az éjjel Martini Ubáld úr beszélt velem rá vonatkozó igen fontos dolgokat.

— Ki az a Uhubáld? — kérde az öreg komikus.

— Martini Ubáld, a vidék legelőkelőbb férfia, független, gazdag földbirtokos és nemes ember.

— Nemrosszszerepszakma, — mondá az öreg.

— Van szerencsém ismerni, — jegyezte meg Lujza néni.

— Oh, én is ösmerem, — mondá Elza minden elfogultság nélkül, — sokat beszélgettem vele a kulisszák között.

— No lám, a kis ártatlan! — kedélyeskedett az öreg — talán bizony tetszik neked?

Elza jónak látta e kérdésre kérdéssel válaszolni.

— Miért ne? Nagyon csinos ember s igen ildomos.

— Csitt, egy szót se! Megtiltom. Én ugyan már harmincz év óta nem játsztam zsarnok-apákat, de ha jól kimaszkirozom magamat, még most is tudok dühöngeni. Így la. Az ember kissé hátra veti a fejét, felemeli karjait, kiterjeszti ujjait s zokogva nyikorogja: Átok, átok, átok... Hahaha!

Dávid idegesen ugrott fel a székből.

— Papa! A halhatatlan istenekre, te már ismét beleestél abba a szerencsétlen bohózati hangulatba, holott azt sem tudod, miről van szó.

— Dehogy nem, arról az ildomos Uhubáldról.

— Nos, tudd meg, szerencsétlen, vagyis szerencsés apa, hogy az a nemes gavallér megkérte a leányod kezét...

Az öreg e szavakra nyitva felejtette a száját.

— Lehetetlen! Az Elza kezét?

— Úgy van. Most már átláthatod.

— Én semmit sem látok át, — kezdé az öreg komikus megindultsággal — az Elza kezét? Hallod Elza? Szerencsétlen! Te elpirultál! Igen, igen, úgy néz ki az arcod, mintha sminkbe mártották volna. No Lujza, most szedd elő a lorgnetted, most beszélj!

És Lujza előszedte a lorgnettet és beszélt.

— Ez a legnagyobb megtiszteltetés, mely házunkat érhet.

A derék asszonyság oly gravitással ejtette ki e szavakat, mint a hogy egy rutinált szinpadi anstands-dámához illik.

— És mit szólasz hozzá, Elza?

Elza ismét kérdéssel válaszolt.

— Hát mit szóljak?

— Hát te is fiam, Elza?! Jézus Mária, Jó-zsef! Szépen vagyunk. Tegnap volt az első jutalomjátéka, az igazgató megduplázta a gázsiját és ma? Talán még el is ájulnék. Egy drámai apától minden kitérő.

Még aznap délben Martini Ubáld megkérte Lapatka Elza kezét a drámai hangulatba csappant komikus apától.

— De kérem, — mondá Lapatka iszonyu zavarral küzködve — én azt sem tudom, melyik a kereszt- s melyik a vezeték-neve?

Mindazonáltal öt hét múlva Martini Ubald oltárhoz vezette a viruló szépségű Lapatka Elzát. És ezt a házasságot senki sem tekintette valami nagy mezálliánsznak. Kivéve az öreg komikust.

IV. A komédiásvér.

Martini Ubáld kastélya egy jegenyefákkal szegélyezett óriási park közepén feküdt az erdélyi

határon. Ide vitte a fiatal menyecskét felsallangozott négyes fogatán s néhány nappal később ide követte a fiatal párt az egész Lapatka-család.

Az öreg komikus nagyon hamar megszerette vejét, nemcsak azért, mert gazdagságot, rangot adott leányának, hanem mert jó kedélyű fiú volt, ki igaz szívből tudott kacagni az öregnek kifogyhatatlan mókáin.

A vén komikus egész nap azt magyarázta mindenkinek, hogy ő milyen boldog.

— Nagy dolog az, — mondogatta — ha az ember saját kopasz fejét mutogathatja s nem szorul parókára.

A mellett egyre évődött hugával és fiával, vagyis a drámai szavakkal.

— No te Lujza, egészen belepászolsz ebbe az új helyzetbe, mintha az egész kastély és a park a lorgnettedhez készült volna. Teringettét, nem is olyan rossz dolog az úri mód. Az ember minden nap próba nélkül lép a színpadra, úgy játszik, a hogy akar, a rendezői utasítások nem feszélyezik. Haha! Dávid mindennap vadászni jár. S milyen elegáns vadászkosztümöt csináltatott! Hallom, a multkor egy nyúlra kegyetlenül rájlesztett. Ezek a drámai színészek nem tudnak vérengzés nélkül megélni, még a civilizéletben sem.

De legboldogabb valamennyi között a fiatal menyecske volt. Boldogságának kifogyhatatlan új motívumokat szolgáltatott az az édes tudat, hogy szeretteit boldoggá teheti.

A házvezetés tisztjét Lujza néni vette át. Nem értett ugyan sokat hozzá, de a szakértelem hiányát méltósággal tudta palástolni. Hiba nem történt.

Dávidot az ismeretlen jóllét egészen kiforgatta valójából. Ő remekül tudta a grandseigneur játszani a színpadon, de az életben egyik bakot

a másik után lőtte. Legjobban az fájt neki, hogy nem tudott imponálni, még a lovászgyereknek sem, ki nagyokat röhögött, mikor ügyetlenül a lóra kapaszkodott. Néhány hónap múlva valami keserűség melanchólia borult a kedélyére. Az ebédnél komor és szótalan maradt s a vacsoránál gyakran meg sem jelent. Migrénnel mentegette elmaradását.

— A tökfilkó! — jegyezte meg az öreg — elfelejti, hogy efélével csak dámák szoktak mentegődzni. Egészen kiesett a szerepéből az a fiú.

Néhány hétre rá aztán Dávid egyáltalában nem jelent meg, se az ebédnél, se a vacsoránál. Mindnyájan nyugtalankodni kezdtek elmaradása fölött.

— Hová lehetett?

E kérdésre a válasz néhány nap múlva egy levél alakjában jelent meg. A levelet Dávid küldte. Kevés szöveg és igen sok felkiáltó jel volt benne. Bocsánatot kért, hogy a génusz ellenállhatatlan kísértéseinek nem tudott ellentállani, s hogy ismét visszatért az imádott deszkákhoz.

Elza megsiratta az eltávozott testvért. Az öreg elméskedett felette, de élcze nagyon nyikorós volt.

— Tudtam, hogy ez lesz a vége. Hiába, a drámai színész belebetegszik, ha nem tud meghalni. No, de Lujzát nem féltem. Ő is drámai színésznő ugyan, de a józanabbak fajtájából. Végre is azok se csupa sült bolondok. Aztán meg Lujza egészen más. Neki itt van a pozíciója, szerepszakmája, ő itt az anyóست játszhatja. Haha! Ugy-e, Lujza, te nem repülsz ki az aranykalitkából! Nem, nem, te már velünk maradsz holtodiglan.

Nos, az öreg ez egyszer rossz prófétának bizonyult. Egy hónap múlva Lujza néni is ott hagyta a kastélyt, szintén suttyomban s ugyancsak a génuszra való hivatkozással.

Hátrahagyott levele őszinte szomorúságot okozott a kastélyban. Elza vigasztalhatatlannak látszott, s mikor férje csillapítani igyekezett fájdalmát, zokogva így szólt:

— Meglásd, a papa is itt hagy bennünket. Oh, én ismerem a fajtámat.

Jól mondta. Egy tavaszi napon az öreg Lapatka arra kérte a vejét, hogy fogasson be, mert ő meg akarja hugát látogatni.

— De papa, majd inkább érte küldünk.

— Az nem fog eljönni. Ismerem.

S addig rimázkodott vejének és leányának, míg azok beleegyeztek, hogy néhány napra elutazzék Lujza nénihez.

— Talán vissza is hozom! — hősködött az öreg. Majd beszélék vele okosan, hiszen nekünk már benőtt a fejünk lágya. Majd meglátjátok, ha én mondom . . .

Elza szomoru sejtéssel hallgatta bucsuzó apját. És jól sejtett. Az öreg nem jött többé vissza.

Egy hét múlva a Lapatka-család, Elza kivételével, ismét a szinpadon volt. S ez a Moloch nem is eresztette ki őket többé karjaiból.

Elza, ha látni kívánta övéit, kénytelen volt útra kelni s felkeresni őket. Pedig szerették, imádták mindnyájan. Hja, de a szinpadi dicsőség!

Ilyen volt az igazi komédiásvér.

Ma már nem egészen ilyen.

Leányszöktetés akadály nélkül.

I.

Berkovics Tádé messze földön kitűnő renomében állott, mint kereskedői lángész, holott csak vegyes kereskedése volt Füzes-Berényben. Hanem az aztán csakugyan vegyes volt a szó legtarkább értelmében. Boltjában negyven év alatt halomra gyűlt minden képzelhető és képzelhetetlen árucikk, a pamutczérnától kezdve a lyoni selyemig, az árpaczukortól az öntött vaskályháig, nem is említve a likőrök megszámlálhatatlan fajtáit. Igazi amerikai mester volt az áruk kínálgatásában. Ha valaki törkölyt kért, arról mesés dolgokat tudott elbeszélni s kézzel foghatóan bebizonyította, hogy a bunda-pálinka minden élet-elixirnél hatékonyabb csodaszer s nemcsak az életet hosszabbítja meg, de okszerű fogyasztás mellett örök ifjúságot képes varázsolni. Aki olcsó szövetet készült vásárolni, annak vaslogikával bebizonyította, hogy nincs nagyobb oktalanság, mint drága posztóra pazarolni a pénzt, holott az olcsó ugyanolyan szolgálatot tesz; viszont, a ki drágát kért, azt határtalan dicséretekkel halmozta el észszerű fölfogásáért, lelkesülten magyarázva, hogy a mi jó, az sohasem drága, s csak az dobálja a pénzét, a ki selej-

tes minőségűt vásárol. E mellett bámulatos kitarással igyekezett vevőivel elhíttetni, hogy minden egyes árucikknek vesztéssel ad túl, s kész volt ez állításait az eredeti számlákkal bizonyítani, mely számlák azonban rendesen nyomtalanul eltűntek, ha egy-egy kételkedő vevő komoly hajlandóságot tanúsított beléjük pillantani.

A városi mérnök, kinek a számfejtés erős oldalát képezte, üres óráiban kiszámította, hogy Berkovics Tádé, ha minden szava igazságszamba menne, negyven év óta milliókat fizetett volna reá boltjára, holott köztudomású volt, hogy ő a város leggazdagabb polgára, noha apja szegény rácz tanító volt, a kit az eklézsia temettetett el, nem nagylelkűségből, de kényszerűségből.

Berkovics Tádé egész életében komoly szándékot tanúsított házassági frigyre lépni valamely hozzávaló derék női személylyel, s ha csak alkalma nyílt, igen épületes és nem minden poézis nélkül való dolgokat beszélt el a családi élet megbecsületlen gyönyörűségeiről, melyeket mindenk fölé helyezett. Hanem azért még sem nősült meg, noha fiatalon éves korában sem szűnt meg elvileg lelkesedni a házaseletért.

Annyi bizonyos, hogy fiatalabb éveiben minden női kundsáftnak élet-halálra udvarolt, de bámulatos óvatossággal csupán a szívért és soha nem a kézéért esengett. A kisvárosi pletyka, mely lelkiösmeretlen túlzásokat nagy előszeretettel ajhászsa, de rendesen helyes csapáson jár, úgy magyarázta a dolgot, hogy az élelmes boltos egyiket se meri elvenni, nehogy a többieket, mint veőket elveszítse.

Ezekből láthatjuk, hogy Berkovics Tádé emcsak erszénye fenekéig, de szive mélyéig keskedő volt, ki az üzleti érdeknek, eszményeit is el tudta áldozni. S úgy látszik, ez a legcsekélyebb

pusztítást sem okozott kedélyében és testi épségében, mert hatvanhat éves korában is oly egészséges volt, mint a makk, s mindennap kora hajnalban olyan élvezettel czibálta meg az álmos boltos inasok fésületlen üstökét, mint az olyan ember, a kinek esze-ágában sincs lemondani az élet örömeiről.

Hanem egy esemény mégis erősen megbolygatta pedánsul fegyelmezett lelki világát. Már jóval túl volt a hatvanon; mikor öcscse, ki a szomszéd községben rácz tanító volt, hirtelen meghalt bátyjára hagyva néhány kifizetetlen adósságot é egyetlen fiát, Ivánt.

A fiú tizennyolcz éves volt, nagy, nyulán termetű suhancz, fésülhetetlen sűrűségű feket hajzattal, még feketébb szemekkel s olyan jellemz délszláv vonásokkal, mint a minőknek az olya montenegrinus kecskepásztorokat szokás festeni, kiknek nincs fejlett érzésük különbséget tenni saját és a szomszédok kecskéi között.

De nagy tévedés volna e félelmes külsőt Ivá jellemével bármi vonatkozásba is hozni, mert névele vele született daczosságtól eltekintve, lehetetlen szelidebb kedélyt képzelni. Csupa becsület és ő megtagadás volt, ki minden keletkező vágyat tudott fojtani, nehogy általa a világrendnek házá szála is meggörbüljön. Pedig voltak vágyai; lelkének homályos sejtései a művészet felé vonzották benne is megvolt az a csöpp transzcendentális mus, mely az emberekből félisteneket és egész kontárokat alkot. Sőt e vágnak némi szárnya kezdett pelyhedezni, különösen mióta az első sz társulat tragikus hősét szavalni hallotta. Igaz, he irgalmatlan alpáthoszszal szavált, de hát a val arany fényét a talmiétől csak szakértő tudja meg különböztetni. A fényjelző tudását senki sem ho magával a világra.

A komoly tudományok iránt való vonzódás azonban teljesen idegen volt lelkének, s így nagyon kevés csodálatost találhatunk abban a tényben, hogy a hetedik gymnáziumban egyszerre három tárgyból bukott meg.

A temetést követő napon az öreg Berkovics kellő veszekedések között kifizette az orvost, patikát és a többi hitelezőket, azután felült a kocsira és szeliden ráfordult Ivánra.

— No, hát gyere velem, vagy mi . . .

Iván melléje ült. A hosszú, poros alföldi úton csak igen kevés szót váltottak, s mikor az öreg észrevette, hogy Iván szemei könnybe lábadoznak, félig megindult, félig zsörtölődő hangon ilyeneket dünnyögött:

— Jó, jó, csak sirj, hisz apád volt. Nekem pedig öcsém. Sokkal akurátosabb dolog lett volna, ha túlélt volna engem, hisz tiz évvel volt fiatalabb. De hát ebben sem tudott rendet tartani, az Isten nyugasztalja . . . Tudod-e, hogy rajtam kívül semmi rokonod sincsen a kerek világon? Úgy állasz egyedül, mint az a horpadt tilalomfa amott az útszélen.

— Tudom, bácsi.

— No, de velem jól jártál, nem fogsz szidni, ha az apád után bandukolok. Persze az soká lesz, egészséges vagyok, nagyon egészséges. Tudod-e, hogy még sohasem voltam beteg? Még tyukszemem sincsen.

— Tudom. Boldogult jó apám számtalanszor mondta, hogy Tádé bácsi száz évig is élélhet.

— Száz esztendeig? Hm. No, ne félj semmit. Engedek belőle tizet-tizenötöt. Többet nem, és addig sem lesz okod patkányméreggel megétetni, ha jól viseled magadat.

— Szeretni fogom, mint édes apámat.

Hazaérve, vacsora után az öreg megtömette

Ivánal hosszúszerű csibukját, a gazdasszony parazsat hozott a konyhából, s mikor a füstölő üzembe jött, Berkovics, komoly redőkbe szedve homlokát, filozofálni kezdett.

— Tehát megbuktál a hetedik osztályban? No, ez az egyetlen helyes, a mit tehetél. Legalább nem lesz belőled éhenkórász. Én a harmadik elemi iskolából kerültem a világba és hála Istennek, van annyi becsületed és annyi tejbe aprítani való, mint akármelyik tudós professzornak. Nagyon szép az a tudomány, ha más vesződik vele. Lásuk csak, hogy is kezdjem veled? Boltos inasnak már nagyon tudós vagy, legénynek meg nagyon tudatlan. No, majd belerázlak én a kerékvágásba; észre sem veszed, úgy a kezedhez nő a rőf, mintha azzal születnél volna. Nem leszek kemény hozzád, megengedem az inasoknak, hogy „urfi”-nak szólítsanak. Nem vagyok én rossz ember, csak a kezem nehéz egy kicsikét; ha pénzt kell kiadni, összecsucodik, mint a Wertheim-lakat. Hehehe!

Néhány nap múlva Iván Füzes-Berényben általános érdeklődés tárgya lett. Csinos külseje, s az a még érdekesebb körülmény, hogy a gazdag Berkovicsnak leendő örököse, feléje terelték a figyelmet. Ő maga, noha egy szikra kereskedelmi érzéke sem volt, igen szépen beletörődött az új állapotba, s mire egy év letelt, már igen élesen meg tudta különböztetni a battisztot a perkáltól.

De e közben ösmeretségeket is szőtt az ottani arany-, magyarán: korhely ifjúsággal, kik lassan-lassan belevitték őt apró, ártalmatlan természetű lumpolásokba, a melyekben csak titokban vehetett részt a jószivű gazdasszony beleegyezésével, ki őt éjjelenként kieresztette a hátsó ajtón.

Ebből aztán nagy veszedelem kerekedett, mert valamelyik jószivű szomszéd becsületbeli kö-

telességének tartotta idétlen túlzásokkal fölfedezni a dolgot az öreg előtt, ki e hir hallatára nem érzett ugyan valami nagy fölháborodást, de elhatározta, hogy erélyesen fog föllépni. Egész nap válogatta a kiméletlen kifejezéseket, hogy éjjel minden emóció nélkül üthessen le velük Ivánra. Döntő sikert remélt s nem is sejtette, hogy minő katasztrófát készít elő.

A dolog úgy történt, hogy éjjélkor a kapuban megleste a gyanutlanul hazafelé sompolygó Ivánt, s mikor az ajtót kinyitni készült, ott találta nagybátyját hálósapkában és csibukszárral. Az öreg szabad folyást engedett haragos ékesszólásának, s miután elegendően ellátta öcscsét lump, korhely, pernahajder, naplopó s egyéb szalonképtelen kifejezésekkel, új áriába csapott, melynek motivumát az képezte, hogy micsoda sivár jövő várakozik Ivánra az ilyen kezdet után.

— Éhen fogsz meghalni! — kiáltá szilajosodó hanglejtéssel, — nem lesz egy tisztességes kabátod, mint a hogy az apádnak nem volt, a ki szintén a csimákban herdálta el mindenét.

Apja emlékének e meghurczolása nagyon érzékenyen érintette Ivánt; összeszorította ajkait, nehogy valami erős kifejezést szalajtszon ki rajtuk.

Az öreg pedig saját rekedt hangjától megdühödve, egyre kiméletlenebb lett.

— Aztán meg honnan veszed a pénzt? Lehet, hogy még nem nyúltál a kasszához, de bele fogsz markolni. Hanem jegyezd meg: ügyelni fokok a körmeidre.

Iván arczát e sértésre halott halványság lepte el; szinte megtántorodott, oly elemi erővel csapott le reá. Hanem a másik pillanatban már kész volt elhatározásával.

— Köszönöm eddigi jóságát. Fizesse meg a jó Isten. Engem többet az életben nem lát.

Azzal sarkon fordult s neki ment a holdvilágos éjszakának. Berkovics meglepetésében nyitva felejtette a száját s nagy erőlködésébe került ennyit utána kiáltani:

— Hé! Hová mész?

De már akkor Iván befordult az utcásarkon.

II.

Iván színész lett. Balmosy szinigazgató, miután műértő szemmel végigmustrálta a rokonszenves külsejű ifjút, besorozta múzsa-újoncznak.

— Jó szinpadi figura, — mondá, — csak bajuszt kell ragasztania s olyan Bercsényi Miklós, hogy pingálni sem lehet különbet.

Természetesen első dolga volt az idegen hangzású Berkovics nevet „Berki“-re változtatni. Ezzel a névcserével egyszerre egész más embernek képzelte magát. Nagy mohósággal ragadott meg minden alkalmat, hogy a szinpadra jusson s napról-napra élénkebb művészi becsvágyat érzett magában. Szerepekben nem volt hiányosság, mert kis társulatoknál mindenkinek nagy szerepeket kell játszani, akár van hozzá való tehetsége, akár nincs.

Nos, Berkinek nem volt egy szemernyi sem, még csak az a közönséges utánzó képesség is hiányzott belőle, mely sablonokból tud valamit összetákolni. A tehetség hiányának érzése egyre nyomasztóbban nehezedett lelkére. Mit ért, hogy minden szerepet azon végszavastul úgy bevágott, mint a Miatyánkot; mihelyt a szinpadra lépett, érezni kezdte szörnyű tehetetlenségét. Erdes hangjának nem volt semmi hajlékonysága, kedélyéből hiányzott minden elevenség, s így az alak, mit ábrázolnia kellett, nyomoruságosan zsugorodott össze kezében. A közönség inkább szánalmat, mint boszúságot érzett, ha a szinpadon látta.

Végtelen keserűség szállotta meg, melyet a

derék igazgató biztatásai mivel sem tudtak enyhíteni.

— Ne búsuljon, öcsém, én is így kezdtem. Az első három esztendőben azt sem tudtam becsületesen elmondani, hogy „a kocsi előállott.“ Az igaz, hogy később se lettem valami híres aktor, de hát Isten ments, hogy a társulatnál mindenki művész legyen. Nem lehetne egy darabot sem kiosztani marakodás nélkül.

Egyébként a társulatnál mindenki szerette. Nagyon jó fiú volt, ki folyton azon törte magát, hogy kollegáinak valami szivességet tegyen.

A társulat primadonnája az igazgató leánya volt, egy mosolygó arcú kedves teremtés, ki tüzes temperamentumával sorba játszotta valamennyi szereposztályt. Ma énekelve szerelmeskedett, holnap tragikus hörgések közt halt meg, holnapután pedig bájos eleganciával személyesítette valamelyik szalondarab hősnőjét. Mint afféle szinpadon nevelkedett gyermek, mindenhez tudott, s ha nem is volt kiváló tehetség, de a routinnal és a korán elsajátított szinpadi mesterfogásokkal minden szerepében zajos sikereket aratott.

Berki, mielőtt számot tudott volna adni magának, hogy és miként történt, halálosan beléje szeretett, s noha egy szóval sem árulta el érzéseit, a szép Nelli hamar észre vette e vonzalmat. Ő maga is kedvelte a csinos ifjút, ki soha egy panaszos szót nem ejtett és vértanúi hősiességgel viselte azokat az apró, de folytonos nyomorúságokat, melyeknek a vándor színtársulatok tagjai ki vannak szolgáltatva.

Egy utazás alkalmával a véletlen ugyanegy szekérre hozta őket. Csak ketten ültek rajta. Meglehetősen csipős őszi szél fujdogált s Iván kopott attilája alatt néhányszor összeborzadt a hidegtől. Nelli erőszakkal rátukmált egy nagy vörös ken-

dőt és ellenállhatatlan szeretetreméltósággal jól körülpólyázta vele.

— No, no, csak ne csináljon olyan kelletlen arcot. Először nem látja senki, másodszer képzelje, hogy don Caesart játszsza s most a spanyol köpenyegbe burkolózzik.

Iván nagyot sóhajtott.

— Hej, Nelli kisasszony, én sohasem fogom don Caesart játszani.

Nelli megértette azt a bánatos rezignációt, mely e szavakban nyilvánult, érezte a sötét lemondást, mely a mellette ülő ifju lelkét betöltötte.

— Hát tudja mit? — mondá — én őszintén fogok magával beszélni. Képzelje, hogy a mamája vagyok. Ugy-e, nincs mamája?

— Nincs, tiz éves koromban vesztettem el.

— Hej, én nem is ösmertem az enyémet. No, de nem arról van szó, hanem magáról. Ne haragudjék, de kimondom kereken, hogy maga nem a szinpad számára született. Hát miért is bajoskodik ezzel a hálátlan pályával? Hisz olyan derék, szorgalmas ember akárhol is meg tudna élni. Aztán szépen feleséget vehetne.

— Soha!

— Fogja be a száját! Nézze meg az ember, milyen hamis páthoszszaal deklamálja, hogy: soha! Hát tudja mit? Tegyük föl, hogy en kinálkoznám feleségül... Nos? Ki ne szalajtsa a száján, hogy soha, mert mindjárt leszede a vörös kendőt a hátáról... Ahá! Ugy-e jó meleg az a vörös kendő? Nos, egy meleg sziv sem megvetendő. Aztán, jegyezze meg magának, hogy én komolyan beszélek, semmi kedvem sincs valakinek tréfából szerelmet vallani ilyen rázós országuton.

Iván csaknem önkivületbe esett az örömtől, és Nelinek ugyancsak nagy erőltetésbe került megakadályozni, hogy a kendőt le ne dobja magáról.

— De mikor egy csöppet sem fázom. Esküszöm, hogy melegem van, nézze, a fejem milyen forró.

A hosszú uton azután Iván töviről-hegyire elbeszélte eddigi élete folyását egész addig, míg nagybátyjától oly különös módon búcsút vett. Nelli nagy figyelemmel hallgatta, erősen megszorította Iván kezét s így szólt:

— Én is úgy tettem volna az ön helyében. No, de bizzék a jó Istenben, majd fordít az a sorsán. Aztán, ha lehet, ne felejtse el, amit az imént mondtam.

Iván szeméből kövér könyecseppek omlottak, az egész uton nem mert föltekinteni.

Mikor a legközelebbi állomásra értek, beállított az igazgatóhoz és határozott hangon így szólt:

— Direktor úr! én többet nem lépek a színpadra.

— Haj, haj! Mi történt?

— Az, hogy beláttam, hogy nem vagyok oda való, sokkal becsületesebben rászolgállok a kenyérre, ha beülök a sugólyukba.

— Brávó, fiam! — kiáltá a direktor egyre fokozódó elragadtatással. — Nagyon okosan! Már megijedtem, hogy el akarsz bennünket hagyni. Hisz náladnál különb sugó Párisban sincsen. Persze, hogy az a legokosabb. Mert hát végre is, ha az ember nem szolgálhatja lelkével a művészetet, hát szolgálja a tüdejével. Az is igen nemes organum. Igen, igen! Sugó vagy, ha az ég és föld összeszakad is. Punktum. Barátom, jegyezd meg magadnak, a sugó hivatása nemes és nagy, nála nélkül én soha egy szerepet el nem játszottam volna. Nem én, esküszöm! Milyen szép napok fognak virradni azokra a haszontalan naplopókra, a kik nem szokták szerepeiket megtanulni. Irigy-

lem őket! És velük együtt magamat! Ha némi előlegre van szükséged, öntsd ki előttem szívedet. Két forintnál kevesebbet ne kérj, többet ugy sem adhatok.

III.

Cumae városáról azt jegyezték föl a történészek, hogy noha legjobban tudott lelkesedni Homér verseinek olvasásakor, azért még sem akart testi táplálékot nyújtani az oda tévedt vak költőnek. Az alföldi városok egy része szakasztottan így viselkedik a hazai színművészettel szemben, él-hal érte, de — színházba nem jár.

E tekintetben Balmosy társulata igen pogány tapasztalatokra tett szert, s a derék igazgató, hogy saját szavait ismételjük: rettegett a részvétlenség saskarmaitól.

De meg is látszott a társulat tagjain a deficizit viharának pusztítása. Ruházatuk a züllöttség legalsóbb fokát mutatta, a hosszúra nyúlt és hiányosan borotvált ábrázatok szomorú inséget hirdettek.

— Barátom, — kiáltá a komikus, kit humora a koplalások szűk napjaiban sem hagyott cserben, — csizmám sarka szabályos derékszögben görbül, kabátom pedig a folytonossági hiányok oly klaszszikus lánczolatát képezi, hogy ma-holnap csak a „Londoni koldusok“-ban léphetek fel. Hej! mikor volt az, mikor ebben a kabátban a „Párisi arszlánok“-at játszottam!

Iván már negyedik éve ette a vándor-színész sótalan kenyerét. Egy nap, midőn a próbáról hazafelé baktatott, valaki nevéen szólítja és pedig nem az új, hanem a régi Berkovics néven. Kíváncsian hátratekint és egy gömbölyü arcú embert lát bizalmasan mosolyogni.

— Hát nem ösmer az urfi? Én vagyok a

Csercser János, a ki huszonöt évig voltam első segéd a Tádé bácsinál? Ugy-e, hogy meghiztam? No, maga nem. Hová tette a bajuszát, Iván urfi? Hol jár erre? Ejnye, de meg fog a feleségem örvendeni... mert most saját üzletem van itt a piacon. Jöjjön csak, nézze meg: „Vegyes kereskedés a tengeri rákhoz.“ Hiába no, ugy sem eresztem el, míg hozzám nem jön.

Azzal feleletet sem várva, szépen karonfogta a bámuló Ivánt s betuszkolta a boltba, onnan pedig családjá körébe.

A jeles örmény kereskedőnek az volt a szokása, hogy folytonos kérdésekkel támadott, de nem várta be a választ. Egyáltalában nem volt kíváncsi a mások beszédére.

— Persze, — mondá, — még nem ebédelt? Annál jobb, nálunk fog maradni. Szereti a töltött káposztát? Ki ne szeretné azt a porcióba felaprózott disznóhust? Tőlem egyhamar meg nem szabadul. Asszony, hitestárs! Hamar azzal az ebédeld. Nem látod, hogy éhesek vagyunk? Egy, kettő, be lehet főzni a levest. No, tudom, meg fog Tádé bácsi örülni, ha megirom neki, hogy friss egészségben láttam. Mert ugy-e nincs semmi baja? Az igaz, hogy sovány lett, — no, de nem mindenki olyan mangalicza fajta, mint én meg a feleségem? Mi már ilyenek vagyunk, ugy-e hitestárs? No, most hamar, egy pohár pálinkát, saját kis-üstömön főtt, Tádé bácsi receptje szerint. Mekkora levelet írok neki!

— Ne írjon neki semmit sem, kedves Csercser úr...

— Ne irjak? Hm. Miért ne irjak? Hiszen kegyetlenül eldönget, ha találkozom vele a gyulai vásáron. A csibukszárral dönget el. Nagyon sokszor kikaptam tőle huszonöt év alatt, hogy az Isten áldja meg a keze járását. Neki köszönhetek mindent. Hanem hát beszéljen, mi baj van?

Iván elmondott mindent. A beszédes Cser cser egészen néma lett, s olyan kinosan érezte magát, hogy alig győzte a verejtékét törölni.

— Hm, hám . . . persze . . . nem irok . . . világos, hogy nem irok . . . minek is írnék? Majd csak azt lesse valaki, hogy én irok! Ejnye, ejnye de jó, hogy ráakadtam. Tegnap is voltunk a színházban, de hát persze a sugót csak a jó Isten látja. Olyan az, mint az ürge, ki kell önteni, hogy napvilágra kerüljön. No hanem, míg itt lesznek, nálunk marad. Este együtt megyünk a színházba. Még ma abonálok.

Ebéd után Csercser sietve visszavonult s nekiesett egy nagy árkus papirosnak s azt telehintette csodálatos ákombákomokkal. Költői hevüléssel s mindennek fölötte költői tulzásokkal tudtára adta Berkovics Tádénak, hogy milyen állapotban lelte föl a kedves Iván úrfit, ki három hét óta egy szál héringnél egyebet nem evett. Instrukciókat kért, hogy mit tegyen?

Mikor a levelet föladta, egyenesen a direktorhoz ment.

— Két zártszék-jegyet akarok abonálni valamennyi előadásra.

— Melyik padban?

— A melyik legközelebb van a sugólyukhoz? Igaz a, milyen ember az a sugó?

— Nagyon derék, kedves fiú. A szívem fáj, hogy neki is velünk együtt kell nyomorogni. De hát ilyen furcsa ez a művészi pálya.

— Bizony furcsa, mert az a fiú, a ki a maga teátristáinak sugdos, félmilliomos.

— Micsoda? Az Iván?

— Igen, a Berkovics Iván. Nem engedek abból, a mit mondtam, egy vörös petákot sem. Értette?

Szegény direktor egészen megtántorodott

erre a hirre. Az ő sugója félmilliomos! Ebbe tisztára meg lehet bolondulni. De mikor olyan derék ember állítja, a ki abonál! Szabad-e az ilyen írniak a szavában kételkedni? S lehet-e ilyesmit tenni?

IV.

Berkovics Tádé, a mint Csercser János levelet elolvasta, olyat ugrott örömeiben, hogy az öreg gazdasszony „Jézus Mária“-t sikított.

— Mi lelte a nemzetes urat?

— Megvan az Iván! Na, kölyök, most nem szabadulsz ki a körmeimből. Pakolja be a koffert, legyen két rúd szalámit bele. Még ma délután utazom. Hozom a kölyköt.

— Biz azt jól teszi.

Másnap este nyolcz órakor a Csercser boltja előtt állott meg a kocsija. Könnyedén leugrott s betoppant a boltba.

— No, te füles, micsoda ostobaságokat irtál nekem össze-vissza? Beszélj, mit tudsz? A leveleden nem tudtam eligazodni, azért jöttem magam.

Csercser majd kiugrott a bőréből örömeiben, s olyan beszédes lett egyszerre, hogy Berkovics kénytelen volt rárivallni.

— Ne fecsegj annyi hiába valót. Hol van a fiú?

— A színházban, ság. A feleségem is ott van, de az nem ság, én is oda megyek, de előbb a boltot zárom be.

— Mész a ménkőbe. Itt maradsz!

— Persze, hogy itt maradok. Jaj, hanem nagy baj van. Furcsa dolgot tudtam meg: a fiú szerelmes a direktor leányába s azt mondta, hogy el nem hagyja, ha mindjárt egész Füzes-Berényt a nevére telekkönyvezik.

— Milyen perszona az a leány?

— Csupa arany; úgy játszik a szinpado mint egy mókus. Aztán, milyen derék, becsülete. Egész csoda. Én is belé tudnék szeretni — pe prokura.

Az öreg görög nagy léptekkel kezdett fel alá járni a boltban.

— Te, Jani, a szokott parancsoló hangján hívd csak ide azt a direktort. Majd addig én áru lok a boltban.

Csercser huszonöt éven át megszokta, hogy vakon engedelmeskedjék volt gazdájának, most a lóhalálában rohant s alig telt el tíz perc, jött vissza a direktorral.

A két érdeemes úr visszavonult a szobába és igen sokáig beszélt egymással.

— Tehát a leány eljön velem haza. Viszem. A Csercser felesége gardirozni fogja, nehogy valami pletyka legyen.

— Nagyon okosan.

— Mi még ma éjjel utazunk.

— Előadás után rögtön.

— Maga aztán holnap hozza a fiút. Az maga dolga. Holnapután lesz a kézfogó, három hét múlva a lakodalom. Semmi teketória. Úgy lesz, ahogy megállapodtunk. Itt egy százas, gondoskodják tisztességes gúnyáról.

— Minden úgy fog menni, mint a karika csapás, végszóra. Csak bizza reám.

Másnap kora hajnalban Balmosy direktor dült ábrázattal állított be a gyanútlanul szendergő Ivánhoz.

— Baj van! Baj van!

Iván egy pillanat alatt talpon állott.

— Mi történt?

— Megszöktették a Nellit . . .

Az ifju ijedten a szívéhez kapott.

— Mikor? kicsoda?

— No, ne ijedj meg, — neked szöktették meg. Nagybátyád, Berkovics Tádé az éjjel fölpa-kolta... Én ártatlan vagyok az egészben... De az a leány;... képzeld, azt hazudta, hogy már három év óta szeret. Hát hallottál ilyet? Ugy-e elveszed? Tedd meg a kedvemért, édes fiam. Tudod, hogy egyetlen leányom.

Iván szentül azt hitte, hogy álmodik, de semmi kedve sem volt fölébredni ebből az álmóból. Szótlanul követte direktorát, apósát, felült a kocsira s még azt is eltúrte, hogy az újdonat új ruhát reá aggatják.

Epen vacsoránál ült Berkovics, a kis Nelli és az érdeemes Csercserné asszonyság, mikor a direktor beállított Ivánnal.

Az öreg görög tele volt jó kedvvel.

— No, lurkó, ugy-e, hogy értek hozzá, mint kell mézes madzagot az ember száján keresztül húzni.

— Édes jó bácsikám!

— Csitt. Ott a menyasszonyod, csókold meg. Majd én azután számolok veled. Egyelőre gondoskodtam kurtavasról, hogy többet meg ne szokhessél tőlem — sugónak.

Mikor éjfél után a két, öreg egyedül maradt kvaterkázni, így indult meg közöttük az érdekes társalgás:

— Hej, kedves nászom, de jó intrikus színész vezett el magában.

— No no, kedves nász uram, maga is el tudná adni a sirtinget selyemnek...

TARTALOM.

	Lap
Egy díva a század elején	3
A művészi álnév	40
A komikus családja	48
Leányszöktetés akadály nélkül	64

